

Újpesti

2004. március XI. évfolyam 1. sz.

Helytörténeti Értesítő

A tornyos villaépület falai között a társaság igazgatója keresi a nyugalmat, míg gyermekei naphosszat a falépcsőkön rohangálva kergetik egymást. A manzárdból már rég kitiltották az aprónépet, a rejtélyes szoba ezért állandó csábítást jelent. Onnan a legszebb a kilátás! Ha az ember felkapaszkodik a tető alá, tiszta időben a Szunyog-sziget határain is túl, egészen az óbudai templom keresztjéig el lát. A kert végében a Duna hordozza a híreket. A papa Isternek hívja, akárcsak a cégét, amely kutakat és csővezetékeket épít Újpestnek. Köröskörül kertész locsolja a frissen vetett fűmagot, és a postás csak kerékpárral jut el ide a főpostáról. A gouvernante a kézbesített céges borítékra pil-

lant, és időmértékes versként olvassa a feladót: Compagnie Générale des Conduites d' Eau Liège Belgique... A postabélyeg a térdnadrágos kisfiú albumába kerül, az ötvenéves koncesszióról szóló iratok pedig az igazgató és a polgármester pánccsaszekrényébe. Mindenki komolyan gondolja a megállapodást. Csak a Duna – ahogyan a papa mondja: Ister – sejtí bölcsen, hogy egy törvény miatt, fél évszázad múlva az igazgató már nem lesz ura a tollvonással államosított cégnek. A tornyos épület ma is megvan; a kertészt, a postást, a gouvernante-t és a többieket már elfeledte rég... Csak egyetlen szereplő maradt még a régi társaságból: a kert végében terpeszkedő Duna... avagy Ister – ahogy a papa mondaná. □ *Rojkó Annamária*

Palota–Ujpest vasútja

„Kéjvonatok vásár- és ünnepnapokon Rákos Palotára. A szab. osztrák-magyar államvasút társaság az idén is a nyári évad alatt, vásár- és ünnep-

napokon kedvező időjárás mellett, külön kéjvonatokat fog forgalomba hozni Budapestről K. közönségtől annyira megkedvelt Rákos Palotára és vissza. Az első vonat már ez évi április 25-én fog indittatni. – Indulás Budapestről: Délután 4 órakor, Rákos palotáról vissza: Esti 10 óra 10 perczkor.” (Ujpest és Vidéke, 1886. április 25.)

„A halál torkában. Kedden hajnalban három órakor az osztrák-magyar államvasút Rákospalotáról Budapestre elindult egyik tartalékmozdonya, Ujpest és Rákospalota közt, illetve az ujbpesti főút végén lévő átjárónál egy Varga András tulajdonát képező és Szerző Il-
lész által hajtott kocsit elgázolt. Az elgázolás alkalmával a kocsi teljesen összetört, a lovak pedig agyonzuzattak. A kocsisnak, a ki különben a kocsin ült, csodálatosan semmi baja sem történt. A szerencsétlenséget állítólag az okozta, hogy a mozdony a rákospalotai remiszből minden jelzés nélkül indult el s így az átjárót a pályához el nem zárta a közlekedés elől.” (Ujbpesti Hírlap, 1891. március 29.)

„Ő felsége fogadtatása R.-Palotán. E hó 6-án 3 órakor robogott el az udvari vonat Palota előtt, hol lassította menetét. A pályaházban mintegy 3000 ember várta és lelkesen megéljenzte. Ő felsége hajadonfővel állt a coupé ablakánál és melegen fogadta az üdvözléseket.” (Ujbpesti Híradó, 1892. június 9.)

„Palota–Ujpest. A m. kir. Államvasutak igazgatóságának értesítése szerint a budapest-marcheggi vonalon fekvő Palota állomás neve a kereskedelmi miniszter rendeletéből »Palota–Ujpestre« lett változtatva.” (Ujbpesti Ellenőr, 1894. június 24.)

„Az államvasutak Palota–Ujpest állomásánál az egyes vonatok indulása előtt oly nagy tolongás van a pénztárnál, hogy az sokszor életveszélyes is, ennek oka pedig az, hogy nincs az előtt vaskorlát. Jó volna tehát oda ilyet csináltatni már a rend kedvéért is.” (Közérdek, 1896. június 28.)

„Panasz a m. áll. vasut ellen. Jó ideje már, hogy a Palota–Ujpest állomáson a reggeli vonatok nem a legnagyobb pontossággal indittatnak. Így a reggel 7 óra 20 perczkor induló vonat rendszeren néhány perczcel későbbben indittatik, ez azután utközben még 2–3-szor megáll úgy, hogy az utasok rendszeren egy negyed órai késedelemmel érkeznek Budapestre, a mi a hivatalnokoknak sok kellemetlenséget okoz. Azt hisszük, hogy ebben a villamos korszakban a gőzvasutak pontosságára is kellene egy kis figyelmet fordítani, mert különben rosszabb közlekedési eszközé válnak, mint a nyugalomba vonuló lóvasut volt.” (Közérdek, 1897. január 17.)

„Palota–Ujpest, mint gyorsvonati megállóhely. A rákospalotaiakat, meg az ujbpestieket régen bosszantja az, hogy a gyorsvonat Palota–Ujpestnek csak »fűtyül«, de nem áll meg. Pedig mindig akadna néhány fel és leszálló utas, mert Palota–Ujpest ma már népes állomás. Mint halljuk, úgy a rákospalotaiak, mint az ujbpestiek mozgalmat fognak indítani, hogy a gyorsvonat állomásunkon megálljon. A mozgalom érdekében közbenjárnak Wolfner Tivadar képviselőnél is.” (Ujbpesti Közlöny, 1901. július 28.)

„Betörés a Rákospalotai állomáson. Hétfőn éjjel három óra körül a rákospalotai vasút állomásának pénztárhelyiségébe átkulccsal behatolt Bogdán Ferenc asztalossegéd. Egész este ott ólálkodott az állomáson és alkalmas pillanatra várt. Mikor az ügyeletes tiszt a pályán foglalatostkodott, ráspolylyal és vésővel nekiesett a pénztárszekrénynek és feszíteni kezdte. Pintér György éjjeli őr azonban észrevette a betörőt és lefogta.” (Ujbpesti Napló, 1909. június 6.)

„Rákospalota–Ujpest állomásnak nagy, modern pályaudvarrá való átépítésére 4 millió korona irányoztatott elő. Az első hitelrészlet 400000 K-val már az 1913. évi költségvetésben engedélyeztetett. Eddig a földmunka és a pályaszin emelésének egy része, továbbá a vác-gödöllői vasút pályaszínének és vezetékének emelése hajtattott végre. A következő munkarészlet a tehérpályaudvar és a személypályaudvar egy részének előállítására.” (Ujbpesti Napló, 1914. május 3.)

□ (Összeállította: Krizsán Sándor–Szöllősy Marianne)

Az Újpesti Helytörténeti
Alapítvány lapja

Alapító szerkesztő:
KADLECOVITS GÉZA

A szerkesztőbizottság elnöke:
DR. SIPOS LAJOS

A szerkesztőbizottság tagjai:
HIRMANN LÁSZLÓ
DR. KÖRÖS ANDRÁS
ROJKÓ ANNAMÁRIA

Szerkesztő:
ROJKÓ ANNAMÁRIA

Munkatársak:
IVÁNYINÉ KONRÁD GIZELLA
KÖRÖS ANIKÓ
KRIZSÁN SÁNDOR
DR. SALLAI JÁNOS
SZÖLLŐSY MARIANNE

Számunk szerzői:
GELLÉRI ISTVÁN, az Újpest
Galéria vezetője
DR. HINTALAN ALBERT szülész-
nőgyógyász osztályvezető főorvos
HIRMANN LÁSZLÓ tanár
IVÁNYI JÁNOS okleveles építőmérnök
JOLSVAI ANDRÁS író, újságíró
DR. KRISKA GYÖRGY egyetemi
adjunktus (ELTE)
KRIZSÁN SÁNDOR gyűjteménykezelő
LÖRINCZ RÓBERT térképész,
helytörténet-kutató
DR. NOVÁK KÁROLY szülész-
nőgyógyász főorvos
ROJKÓ ANNAMÁRIA újságíró
DR. SALLAI JÁNOS határőr alezredes
DR. SZERÉNYI ANTALNÉ tanár
SZÖLLŐSY MARIANNE
helytörténetgyűjtemény-vezető
DR. VÉRTES LÁSZLÓ főorvos,
orvostörténész

Szerkesztőség:
1041 Budapest, István út 14.
Tel.: 231-3160, fax: 231-3161
Kiadja: Újpest Önkormányzata
Lapterv: BANGA FERENC
Műszaki szerkesztő:
GELLÉRT KATALIN
Nyomdai kivitelezés:
PÉ-PRINT BT.
Felelős vezető: SZÜCS ERNŐ

Újpesti

2004. március XI. évfolyam 1. sz.

Helytörténeti Értesítő

Az „Ister” Magyar Vízmű Rt. újpesti vízművek lakóbáza (részlet)

1	ROJKÓ ANNAMÁRIA „A tornyos villaépület...”
Múltidéző
2	Palota–Újpest vasútja
Összeállította KRIZSÁN SÁNDOR, SZÖLLŐSY MARIANNE
Tanulmány
4	IVÁNYI JÁNOS Dokumentumok az „Ister”
Magyar Vízmű Részvénytársaság Újpesti Vízművének
létesítéséről és üzemeltetéséről
8	Közlemények
GELLÉRI ISTVÁN „Én az életemet az élet szolgálatába
állítottam” Pállya Celesztin
10	KRIZSÁN SÁNDOR Az újpesti lóvasút, 6. rész
Helyi lóvonataink életéből...
13	DR. HINTALAN ALBERT – DR. NOVÁK KÁROLY
Szemelvények Újpest szülészeti ellátásának másfél
százados történetéről
15	LÖRINCZ RÓBERT A labdarúgás kezdetei Újpesten, 1. rész
17	DR. SZERÉNYI ANTALNÉ Az Újpesti Szabad Lyceum
története
20	DR. VÉRTES LÁSZLÓ Dr. Szabó Pál Tivadar
80 éve született
21	DR. SALLAI JÁNOS Pékségéből pénzhamisító
23	DR. KRISKA GYÖRGY Újpesti patakok az ezredfordulón,
1. rész A Szilas-patak
24	JOLSVAI ANDRÁS Negyvennyolc lépcsőfok
Híres újpestiek
26	HIRMANN LÁSZLÓ Neogrády László
Interjú
29	SZÖLLŐSY MARIANNE Soba nem adta fel...
32	Helytörténeti hírek

IVÁNYI JÁNOS

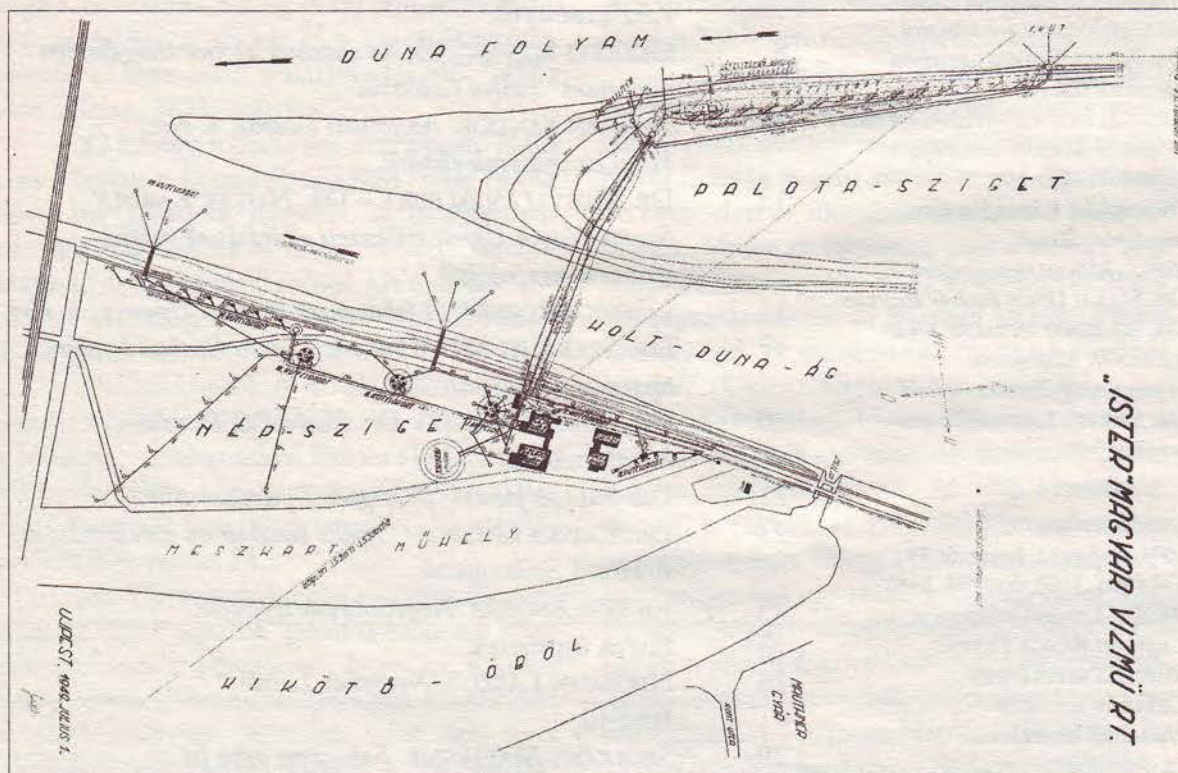
Dokumentumok az „Ister” Magyar Vízmű Részvénytársaság újpesti vízművének létesítéséről és üzemeltetéséről

Az Újpesti Helytörténeti Értécsítő 2003. júniusi számának 18–20. oldalán már foglalkoztunk az újpesti vízművekkel. Abban a cikkben elsősorban a vízmű egészének létesítéséről írtunk, illetve a víztorony műszaki jellemzőit ismertettük dr. Mihailich Győző professzor korabeli cikkének felhasználásával. Aprólékos kutatómunkával, a Budapesti Történeti Múzeum kutatási engedélyével sikerült fellelnünk a Fővárosi Levéltár – e tárgyban még nem rendezett – archívumában eredeti terveket, jegyzőkönyveket, ajánlatokat. Ezek közreadásával talán sikerül érdeklődést kiváltani mind a műszaki dokumentációk iránt figyelmet tanúsító, mind a

közel száz évvel ezelőtti vállalkozások nyelvezetét megismerni kívánó olvasók körében.

Tekintettel arra, hogy az újpesti vízmű kiépítésére a Compagnie Générale des Conduites d' Eau Liège Belgique belga cég kapott megbízást, és a létesítményt az Osztrák–Magyar Monarchia területén lévő Újpest város részére építette, az iratok nagy része háromnyelvű (francia, német és magyar). A vízmű bejegyzett neve: „Ister” société hongroise des Conduites d' Eau, société anonyme a' Budapest, azaz: „Ister” Magyar Vízmű Részvénytársaság, Budapest IV., Váci utca 11/b. Alapszabályában rögzítették: „Székhely: Újpest, üzletköre kiterjed Magyarországra, az Osztrák–Magyar Monarchia által annektált

Az „Ister”-vízmű új kútjainak elrendezése az 1949. évi (a fővároshoz csatolás előtti) koncepció szerint

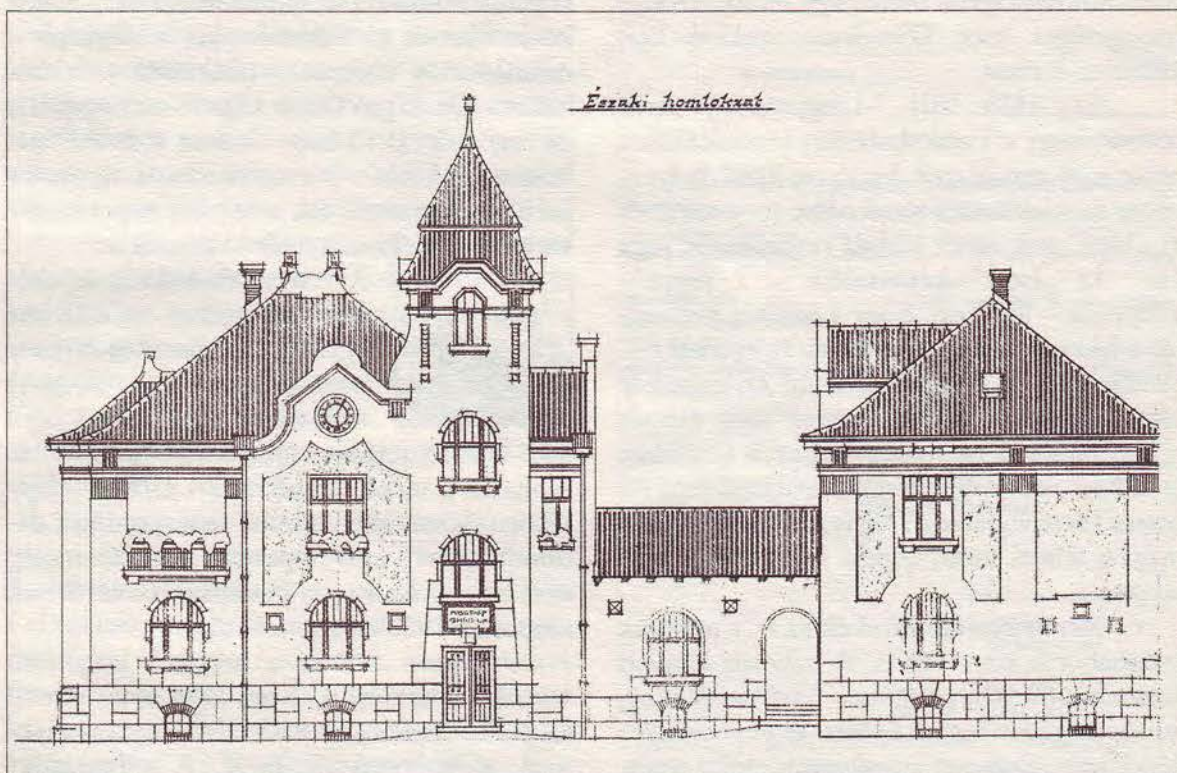
tartományokra, Boszniára és Hercegovinára. Jogositás a szomszédos államokra, valamint az összes európai államra”.

A város határozata a vízvezeték kiépítésének időszerűségére vonatkozóan helyesnek bizonyult, ugyanis a vízszolgáltatás 1912. június 17-i beindulását követően a vízgyűjtő telep kibővítéséről döntöttek, amely bővítési munkák 1915-ben meg is kezdődtek, és amely munkáknak 1916-ban be kellett volna fejeződniük. Érdekes a fogyasztók számának alakulása, továbbá a vízfogyasztás növekedése. Amíg 1913. május 13-án 460 fogyasztót regisztráltak, ezek száma gyakorlatilag egy év alatt szinte megháromszorozódik (1914. május 16-án 1212 fogyasztó), két év alatt közel ötszörösére emelkedik (1915. március 15-én 1712 fogyasztó). Amíg 1914-ben 735 000 m³ volt a vízfogyasztás, addig 1915-ben ennek csaknem a duplája: 1 256 000 m³. Úgy tűnik azonban, hogy a vízdíj kiegyenlítésével eleink is hadilábon álltak, mert a vízmű direkt formanyomtatványon hívta fel adósai b.(ecses) figyelmét fizetési kötelezettségük elmulasztására.

Feltehetően a korábbi „versenyeztést” követően küldték el az „Ister” Magyar

Vízmű Rt. dicséretes (löblich) igazgatóságának ajánlatukat a bővítési szakaszra vonatkozóan többek között a Melocco Rt. és az újpesti Schreiber Gyula építési vállalat (amelynek fejlődés papírján az alig négyéves víztorony állványozása a cég jellemzője – mai szóval logója).

Úgy tűnik, a környezetvédelem és a tisztiorvosi felügyelet nem korunk találmánya. Amikor 1915-ben a Schlick és Nicholson Gép-, Waggon és Hajógyár Rt. az újpesti szivattyútelep mellett hajókazánkovács-műhelyt szándékozott létesíteni, a város és a vízmű be kérte a telepítéshez szükséges berendezések meghatározását, amelyek közegészségügyi szempontból védik a város vízművét. Egy 1918. VI. 24-i jegyzőkönyv arról tudósít, hogy Újpest város és az „Ister” képviselői kérik a hatóságtól az építési engedély megtagadását, amikor a Károlyi-uradalom a népszigeti iparvasút nyomvonalát a vízművek szivattyútelepétől induló két Ø400 főnyomócső felé kívánja meghatározni. Jegyzőkönyv szól továbbá arról is, hogy a víz vastartalmának növekedése miatt mind a csőhálózat, mind a víztorony öblítéséről a szokásosnál – a negyedévenkéntinél – gyakrabban kell gondoskodni.

Az „Ister” vízmű északi homlokzata

A vízmű építése és üzemeltetése szorosan összefügg a politikai és történelmi háttérrel. Az 1917. III. 16-i és 23-i műszaki bizottsági ülésen – amelyen részt vett Farkas Kálmán miniszteri tanácsos, Hoffer Mihály gazdasági tanácsos, Paulkovits Viktor városi műszaki tanácsos és az „Ister” részéről Swaters Bertalan igazgató – az Újpesten létesítendő katonai gyárak érdekében kialakítandó csővezetékek terveit és költségeit tárgyalják. A hadigyárak területe: a Brüsszeli utca, Széchenyi tér, a Római, a Chinoin, a Párizsi és a Berni utcák által határolt terület.

1917-ben az Ulrich B.I. Bp. arról értesíti a Vízműveket, hogy – a legnagyobb sajnálatára – a teljes öntöttvasnyomócső-készletét a Cs. és Kir. Hadügyminisztérium lefoglalta és át is vette, így a cég nem tud szállítani. Ugyancsak 1917-es adat, hogy a vízmű folyamatos munkás- és anyaghiánnyal küzd, a kiutalt nyersolajmennyiség nagyon kevés, ezért a szivattyútelepet lehetőleg a Phöbus-központ áramával tartják üzemben. A Phöbus csak egy magasnyomású szivattyút képes ellátni, ami napi 5000 m³ vízfogyasztás biztosítására elég. Ezen túlmenő igény esetén egy másik szivattyúegységet már Diesel-motorokkal kell üzemben tartani.

Egy 1919. VIII. 7-i jegyzőkönyv arról tudósít, hogy a Tanácskormány szocializálásra vonatkozó rendeleteit hatályon kívül helyezték, a munkástanács ténykedése megszűnt, és az „Ister”-nek ismét szabad rendelkezési joga van. Az „Ister” képviselője – a jegyzőkönyvben – kijelenti, hogy a további üzemvitel a jelen viszonyok között és az eredeti feltételek mellett nem teljesíthető az engedély okiratban foglaltak szerint, így nem tudnak működni, ezért hatályát veszti azon kétoldalú szerződés, ami a munkástanáccsal született. Az összes kárra vonatkozó jogát az „Ister” mind a magyar állam, mind Újpest város ellen fenntartja.

Kártérítési igénnyel élt az rt. a második világháborút követően is. A háborús károkat mintegy 400 000 pengőben határozták meg, amely magában foglalt épület- és gépberendezéskárokat, elveszett járműveket, eltűnt anyagokat és irodaberendezéseket. A felújításra

már az új forint bevezetése után adott Besenyői Szabó János újpesti építőmester egy ajánlatot, építési munkákra, mintegy 160 000 forint értékben. A ki nem fizetett tartozások, a vízművek – feltehetően az ebben az időszakban bekövetkezett – államosítása miatt 1948-ban, Liège-ben az „Ister” kártérítési kérelmet nyújtott be, többek között megjelölve a szerződés szerint 1964. december 31-ig még hátralévő időszakban várhatóan befolyó javadalmakat is.

Érdekes megállapítások tehetők a műszaki dokumentációk tanulmányozása során. Az első helyszínrajzokon, amelyeken az első kiépítés szerepel hatágú csápos kutakkal, kútházzal, a Palotai-sziget és az Újpesti-sziget között még élő a Duna. Az első kútcsoportot így az Újpesti-szigeten követi további három csápos kút, majd a víznyerő helyek egyre inkább a part felé húzódnak, és a kutak a továbbiakban soros elrendezésűekké válnak.

A település vízvezetékrendszere első kiépítésben a „történelmi” város utcaszerkezetét hálózta be. Bár a fellelt térkép dátumot és feliratot nem tartalmaz, az utcahálózat és utcanevek alapján az 1912-es, a vízszolgáltatás megindulásakor fennálló állapotot mutatja. A térképen feltüntetették az ún. feltalajtűzcsapokat, a közkutakat és az öblítőaknákat is. Ugyanis a csőhálózatot időszakos öblítéssel tisztítani kellett. (Dr. Ugró Gyula Újpest-monográfiája szerint már 1930-ban, amikor a csőhálózat hossza a 63 km-t is meghaladta, a várost 18 kerületre osztották fel, amelyből naponta 1-1 kerület vezetékhálóját öblítették át.)

A vízvezeték-hálózat bővítésére két térkép is utal. Az egyik az Attila utca–Vécsey utca–Vasút (ma: Görgey) utca–Mező (ma: Erkel Gy.) utca közötti terület csőhálózatát mutatja be. Noha ez a térkép (kataszteri – 1:2880 – léptékben rajzolt helyszínrajz) sem tartalmaz dátumot, mivel a gróf Apponyi Fanny téren még nem szerepel a Fa- és Fémipari Iskola, annak időpontja 1927 előttre tehető.

Dátum nélküli a megyeri kiépítésre vonatkozó térkép is. Ezen még nem látható az UTE Stadion, és a Kisfaludy utca is zsákutca a Megyeri út felől. A vízvezeték-hálózattal ellátni kívánt terület a Váci

út-Fóti út-Baross utca-Rákóczi (ma: Perényi Zs.) utca által, illetve a Baross utca-Schweidel utca-Attila utca-Báthory utca által határolt terület. A helyszínrajz valószínűleg 1922 előtt készült.

A térképek tanúsága szerint a vízmű tovább kívánt terjeszkedni. Egy 1949. július 1-jei keltezésű helyszínrajzon a víznyerő kutak már a Palotai-szigeten vannak. A helyszínrajz az első (eredeti) kútcsoportokat és a később fúrt kutak nagy részét is használaton kívüliként jelöli. A Palotai-szigeten Duna-víznyerő berendezést mutat, és innen a vizet a Duna-ágon keresztülvezetve juttatja el a Népsziget gépházáig. A térkép érdekessége, hogy ezen már a Palotai-sziget és az Újpesti-sziget közötti Duna-ágot holtágnak jelöli.

Jóllehet egy vízmű létesítése során nem az épületek esztétikai megjelenése az elsődleges, elődeink mégis gondoltak arra, hogy épületeiket igényesen alakítsák ki. Függetlenül attól, hogy megépült-e vagy sem, szemet gyönyörködtető a Viktória elnevezésű kutat körülfogó csigalépcső fölé emelt öntöttvas házíró vagy a betonból megálmodott kútház (Brunnenhaus aus Beton) 1917-ből származó terve. Ma sem mernénk 8 cm vastag betonból épületet tervezni! Megépült viszont az igazgatósági és lakóépület, amely még ma is áll, igaz, jóval kopottabban, mint ahogy annak idején (1910 októberében) megtervezték. Az eredeti terveken úgy pompázik, mint egy „várkastély a Kárpátokban”. Alaprajzát tekintve minden kényelemmel ellátták, ami építése idején lehetséges volt. Ami hiányzott, az a vízöblítéses WC, de fürdőszoba már volt. Szerkezetét tekintve ugyancsak a kor szakmai színvonalát követte, pince és földszint feletti földeme ún. acélgerendák közötti poroszsüveg-boltozatú földem, ami már „modernebb” a dongaboltozatnál, és gyakorlatilag a teljes pinceteret kihasználhatóvá teszi.

A gépház tervein szintén az adott építési korszak eredményei láthatók. A faöntöttvas-acél (ún. folytvas) kombinációjú Polonceau-fedélszék megérdemelné a védettséget. Hasonló kialakítású, szinte azonos feszítávságú szerkezet a Császár László által írt Korai vas- és vasbeton építészetünk című kiadványban (Műszaki Könyvkiadó, Bp., 1978) mint ipari műemlék szerepel (Bp. V.,

Piarista köz 4., Vasudvar – udvarlefedés, amit a közelmúltban korhűen helyreállítottak).

Bár a dokumentumok szerint 1949-ben a vízmű fejlesztése érdekében próbafúrások alapján további víznyerő helyek kialakítására tettek ajánlatot, fejlesztés nem történt, mert 1950-ben – Nagy-Budapest kialakításával – a Fővárosi Vízművek csak a víztornyot vette át Újpest városától üzemeltetésre. A népszigeti területre a Honvéd Folyami Flottilla költözött. Mivel a két sziget közötti folyószakaszt már a negyvenes évek végén holtágnak tüntetik fel a térképek, így védett öbölként kiképzési célokat szolgálhatott. Ennek a története azonban már további vizsgálódás tárgya lehet.* □

*A szerző ezúton mond köszönetet Járai Ritának áldozatos levéltári kutatómunkájáért.

„Ister”
Magyar Vízmű Részvénytársaság
Újpesti Vízmű.

Előfizető száma.....
Folyó szám.....

T. urnak
háztulajdonos urnának

Tisztelettel bátorkodunk b. figyelmét arra a körülményre felhívni, hogy kelt és
szülő számlánk a mely késbesítettett
K.....
összege már-tól esedékes és esideig még nem nyert kiegyenlítést.
Ezennel felszólítjuk, hogy az említett összeget a mai naptól számítva legkésőbb 15 napon belül számlánkra a PESTI MAGYAR KIRALYI BANK újpesti fiókjánál befizetni esivekedjék.
Figyelmeztetjük, hogy az eddig felsorolt és az esetleg még felmerülhető 5%-os késedelmi kamat külön fog felszámítani és Újpest r. t. város visellátásáról szülő szabályrendeletének 39. §-a értelmében a fizetési határidő túllépése esetében az esedékes összeg végrehajtás útján fog behajtani.
Újpest, 191.....
Kiváló tisztelettel.
„ISTER” MAGYAR VÍZMŰ R. T.
ÚJPESTI VÍZMŰ
Esemvesető.

Az „Ister” Magyar Vízmű Rt. fizetési felszólítása az 1910-es évekből.

„Én az életemet az élet szolgálatába állítottam” Pállya Celesztin

Híres emberek születésének vagy halálának évfordulójáról nemcsak illik megemlékezni – felelevenítve életük és munkásságuk jelentős állomásait –, de kötelességünk is.

Így van ez Pállya Celesztin festőművész esetében is, aki száznegyven évvel ezelőtt, 1864. március 9-én, Genovában született.

Apja az osztrák katonai szolgálat elől Olaszországba emigrált 1859-ben, olasz nőt vett feleségül, de 1868-ban visszatelepültek Magyarországra. A vasútnál betöltött hivatalnoki szolgálata az egész családot éveken át egyik városból a másikba való költözésre kényszerítette, míg nem 1879-ben sikerült végleg Budapesten maradniuk.

Pállya Celesztin ekkor kezdi művészeti tanulmányait az Országos Magyar Királyi Rajztanoda és Rajztanárképezdében, ahol Morelli Gusztávnál fametszést tanul. Ekkor, 16 évesen festi az Éjféli párba című képét, mellyel később a bécsi Akadémián éri el élete első jelentős sikerét – a növendékek kompozíciós versenyének díját nyeri.

Visszajön Budapestre, s egy bő félévig Lotz Károlynál tanul. Innen útja a müncheni Akadémiára vezet, ahol Otto Seitz a mestere, társai: Iványi Grünwald Béla, Révész Imre, Rippl Rónai József, Vágó Pál.

Apja halála után – bár édesanyja komoly ösztöndíjat eszközöl ki számára az akkori kultuszminiszternél – kénytelen hazajönni. Ekkor lesz Benczúr Gyula tanítványa, ez jelentős állomás az életében, hiszen tudásának és tehetségének köszönhetően Benczúr Budavár bevétele című képén együtt dolgoznak. Egy alkalommal Ferenc József látogatott el a műterembe, mikor is Pállya Celesztin képe előtt hosszan időzött, majd ezt mondta: „Ganz wie Pettenkoffen!” (Épp olyan, mint Pettenkoffen!) Nem is ez volt az utolsó találkozása a Monarchia első emberével.

Tanulmányai befejeztével jó nevű úpesti kereskedőtől kap megbízást egy festmény elkészítésére, 1890-ben ideköltözik, és itt is marad. Jellegzetes életképei mellett selyemlegyezőket is fest, s az 1891-es legyezőkiállítás fődíját nyeri. Munkája gróf Zichy Jenő gyűjteményébe kerül.

Az ország a millenniumi ünnepségre való készülődés lázában ég – Feszty Árpád is tervezi a Magyarok bejövetele című körképét, szervezi a hozzávalókat és a kis csapatot, hogy elkészüljenek időre. A jó sorsnak köszönhetően Pállya Celesztin is bekerült a körképet festők csapatába („...a nagy bajból... én rántottam ki, mégpedig azzal, hogy a hét vezért, az összes lovascsoportot és rohamot, s azt a részletet, amely a domb mellett van, ahol a csata folyik mind én festettem meg Vágó Pállal”). A munka mintegy két évre lekötötte idejét, és ráadásul befejeztével igen rossz szájízzel hagyta el Feszty Árpádot.

Ferenc József, aki „lóértő” ember hírében állott, a körkép megtekintése után – minthogy neki különösen a lovak megfestése tetszett – közel húsz képet vásárolt a fiatal mestertől.

Az 1900-a párizsi világiállításán Húzó lovak című képe nagydíjat nyer, valamint ebben az évben rendezik a Műcsarnokban első gyűjteményes kiállítását. Zágrábban egy nemzetközi kiállításán 1902-ben Itatás című képéért kap díjat. A sikeres szakmai éveket beárnyékolja a sikertelen családi élet. Már megszületett mindkét lánya, az 1900-as évek második felében mégis elválik. A cseperedő lányok iskoláztatása, megfelelő neveltetésük biztosítása, a ház fenntartása mind arra készteti, hogy folyamatosan fessen, és a képeket megfelelően értékesítse. E szorító helyzetből második házassága menti ki, hiszen olyan társra talál, aki odaadó gondoskodással neveli a lányokat és viseli gondját az egész családnak.

Pállya Celesztin, a polihisztor ismét teljes erővel álmai megvalósításának, a munkának tud élni.

Polihisztor.

Bródy Sándor nevezte Pállya mestert a magyar Leonardo da Vincinek, aki nemcsak a festészetet művelte felsőfokon, de sok minden mást is, mint a reneszánsz megannyi nagy alakja. Tervezett merev szárnyú repülőgépet (készített működő modellt), valamint helikoptert Asbóth előtt, készített szobrokat (a kis méretű bronzokat maga öntötte), fabrikált automobilt saját használatára, maga készítette gyalukat használt saját hegedűinek készítéséhez.

Utazásai kapcsán komoly hegedűgyűjteményre tett szert (Amati-, Maggini-, Stradivari-hegedűi vannak), de maga is készített néhányat – nem is akármilyen minőségben. Az 1928-ban, Frankfurtban megrendezett nemzetközi zenei és hangszerkiállításán komoly sikert aratott. Ekkor Hubay Jenő is nagy elismeréssel írt róla. „Természetesen” zeneszerzéssel is foglalkozott, fennmaradt néhány kottája, kottatöredéke, valamint nyilatkozott nocturne-jének bemutatójáról.

Az 1910-es években siklóhajót, valamint addig nem használatos hajócsavart tervez, melyről a Műszaki Egyetemen is elismeréssel nyilatkoznak. Sajnos az I. világháború kitörése megakadályozta kifejlesztését és ipari szintű gyártását. Később már ő sem foglalkozott vele. (Polihisztorságában az üzleti véna nem volt erős.)

A második feleségének szülőhelyére való rendszeres látogatások, az onnani hosszabb-rövidebb kirándulások eredménye sok Dunakanyar és Nagymaros környéki, felvidéki tájat bemutató festménye.

Kiállítások rendezése alkalmából is járják az országot (Pécs, Debrecen, Erdély stb.). Rövid ideig a gyulai művésztelep vezetőjeként tesz sokmindent, hogy az ország e távoli szegletében is a képzőművészet jóságát, szépségét hirdesse („...a képek árát a gyulai viszonyokhoz mérten igen alacsonyan szabták meg, hogy mindenki által hozzáférhetőek legyenek”).

Mindenkori festői munkássága jellemzői a kis méretű, főleg fatáblára festett életképek, tájképek, de sokszor nyúlt mitológiai és misztikus témákhoz is, vagy festett mély lélekábrázolásról tanúskodó portrékat is.

Pályafutásának 50. évfordulója alkalmából (1931-ben) a Műcsarnokban rendezett ismét gyűjteményes kiállítást. A kritika teljes elismeréssel ír eddigi tevékenységéről – megkapja a Képzőművészeti Társulat az évi nagydíját. Töretlen energiával és lelkesedéssel folytatott munkássága elismerése a számos méltató kritika, a Szépművészeti Múzeum, valamint a székesfőváros részéről való vásárlás stb. Túl 70. életén Újpest város vezetése kérésére megfesti Horthy Miklós életnagyságú, félalakos portréját, amely mind a kormányzó, mind a megrendelő részéről méltó sikert arat.

Életének talán legjelentősebb kitüntetését kapja 1939. december 3-án – Újpest város díszpolgárává választják. Ez már 1934-ben is szóba került, de akkor elmaradt – mint ahogy az 1940-ben javasolt utcanévadás sem valósult meg. A kitüntetés átvétele körüli időkben való gyengélkedéséből felépülve újra fiatalos lendülettel dolgozik, melynek bizonyítéka számos újságcikk és rádióriport.

Bár egyre sötétebbek a felhők a Hajnal utcai ház felett is – 80. születésnapját még itt ünneplik. Az egyre közeledő front elől feleségével Nagymarosra költöznek – itt érik meg a háború végét is. Újpestre már nem jönnek vissza, nagymarosi csendjüket néha-néha töri meg egy rokon vagy jó ismerős látogatása.

Celestin mester nem beteg, csak eljártak felette az évek. Vibráló-szűrös szemeinek tekintete halványabb, egyre rövidebbek a kirándulások, séták, a munkával töltött idő.

Nyolcvannegyedik születésnapja előtt három hónappal, 1948. január 11-én érte jöttek az angyalok. □

KRIZSÁN SÁNDOR

Az újpesti lóvasút, 6. rész Helyi lóvonataink életéből...

Az újpest-rákospalotai vonal fejlődése

1877-ben gróf Károlyi Sándor tulajdonába került az újpest-rákospalotai lóvasút. A veszteségek megszüntetése, illetve bevételeinek növelése érdekében hozzálátott a vonal fejlesztéséhez, sűríteni kívánta a járatok számát. Az egyvágányos pálya azonban a maga három kitérőjével erre alkalmatlan volt, így további váltók beépítését határozta el. Új kitérő létesült Újpesten a Fő (Árpád) úton, az Attila utca torkolatának közelében. Ennek elnevezése utal helyére, ugyanis a „dombi váltó” a Váci út felőli emelkedő tetejére került. Az István utca Jókai és Király utcák közötti részén, a mai városháza helyével szemben feküdt a második, Templom (Szent István) téri kitérő. A Vasút (Görgey Artúr) utcában két helyen: a mai Kiss Ernő és Corvin utca között, valamint a Kiss János utca torkolatánál létesült egy-egy újabb váltó. A rákospalotai Vasút (Pozsony) utcában, a mai Károlyi Sándor út közelében, Horváth Mihály püspök villája (ma: Leánynevelő Intézet) előtt is fektettek le kitérőt, ám ez csak később, 1880 első felében valósult meg – építésének kiadásait júniusban számolták el. 1879-ben fejlesztések történtek a rákospalotai – a mai Kertköz utcában működő – forgalmi telepen is: új kovács- és bognárműhely, valamint egy városzoba épült.

Ebben az időben keletkezett a Palota (ma: Rákospalota-Újpest) vasútállomásra vezető iparvágány. Ennek mérnöki munkáit 1877 novemberében, a kapu felállítását 1878 májusában, a kövezések elvégzését júliusban számolták. Most, hogy megvalósult az összeköttetés az Osztrák Államvaspálya Társaság vonalával, élénkebbé vált a teherszállítás. Egyre több ipari üzem vezette be a vasúton történő áru fuvarozást, így a Fő úton, a mai Aradi, Bocskai és Temesvári utcák által határolt területen elhelyezkedő, Stern Ignác tulajdonát képező

szeszgyár is, mely 1878-ban kapott iparvágányt. A mai Jókai, Kassai és Petőfi utcák vetétek körül a Pollack és Fiai Gyufagyárat, hová teherszállító lóvasúti kocsik feltételezhetően a '80-as évek elejétől jártak. Az 1882-ben megalakult pamutgyárat (mely ekkor még csak a mai Erkel Gyula és Kiss Ernő utcák sarkán állt) szintén ebben az évtizedben látták el iparvágánnyal.

Hogy a sűrűbb forgalmat le tudják bonyolítani, újabb járművekre is szükség volt. Eddig személyszállító kocsikból 10 db tartozott az állományba, most 7-tel gyarapodott a vasút. 1877 októberében a Ganz gyártól kerekeket, csapágyperselyeket vásároltak, valamint üvegtáblákat is beszerettek. Novemberben fizettek a kocsikon végzendő bádogosmunkáért. 1878. májusi keltezésű a Sturcz János részére kiállított számla 5 db személyszállító kocsiról. Valószínűleg házilag (vagy a Budapesti Közúti Vaspálya Társaság műhelyében) szerelték össze a járműveket. Később, 1882-ben eggyel gyarapodott a személykocsi száma.

Teherkocsikból 1875-ben 25 db állt rendelkezésre. A darabszám 1878-ig 22-re csökkent, majd 1883-ig évente eggyel emelkedett; ekkor már 27 kocsi látta el az áru fuvarozási feladatokat. Nem maradt el a vonóerő fejlesztése sem: 1879 márciusából nyolc, 1880 júniusából három új ló megvételéről tudunk. Számuk azonban csökkenő mértéket mutat, ugyanis 1875-ben 58 db volt a vasút szolgáltatásban, 1878-79-ben 56, 1880-ban 54, majd egy esztendő múlva már csak 50 – egészen 1885-ig. 1886 és 1888 között – sorban – 43, 47 és 45 db volt az év végi lóállomány.

Epizód a megyeri vonal történetéből

A pest-újpesti lóvasút (mai vasúti híd melletti) végállomásától indult ki, és a Váci úton haladt a mai Zsilip utca vonalában fekvő kikötői zárthelyig a megyeri lóvasút. Ezt a rövid kis szakaszt adminisztrációs szempontból az üze-

meltető BKVT együtt kezelte a Budapestre vezető vonalával, azonban forgalmát attól elkülönítve látta el. Feltételezhetően egy kocsigázott a két végpont között.

Valószínűleg nem volt jövedelmező a járat fenntartása, így a cég leállította. Ám a sajtó erre is reagált: „A budapesti közúti vasút társaság igazgatóságát figyelmeztetjük, hogy a megyeri vonalon kocsijai nem közlekednek, már pedig – tudomásunk szerint – szabadalmát csakis oly hozzáadással nyerte, hogy eme vonalon a rendes közlekedést fenntartsa. A kocsiknak közlekedése most annyival is kívánatosabb volna, minthogy a pocsékos időben a gyaloglás felette kellemetlen. A közönség eme mulasztás fölött méltán megbotránkozik.” (Ujpest és Vidéke, 1884. dec. 25.) A panaszt később orvosolták, a forgalom újra csak 1885 januárjában (22-e előtt néhány nappal) indult meg.

Iparvágányok a Váci úton

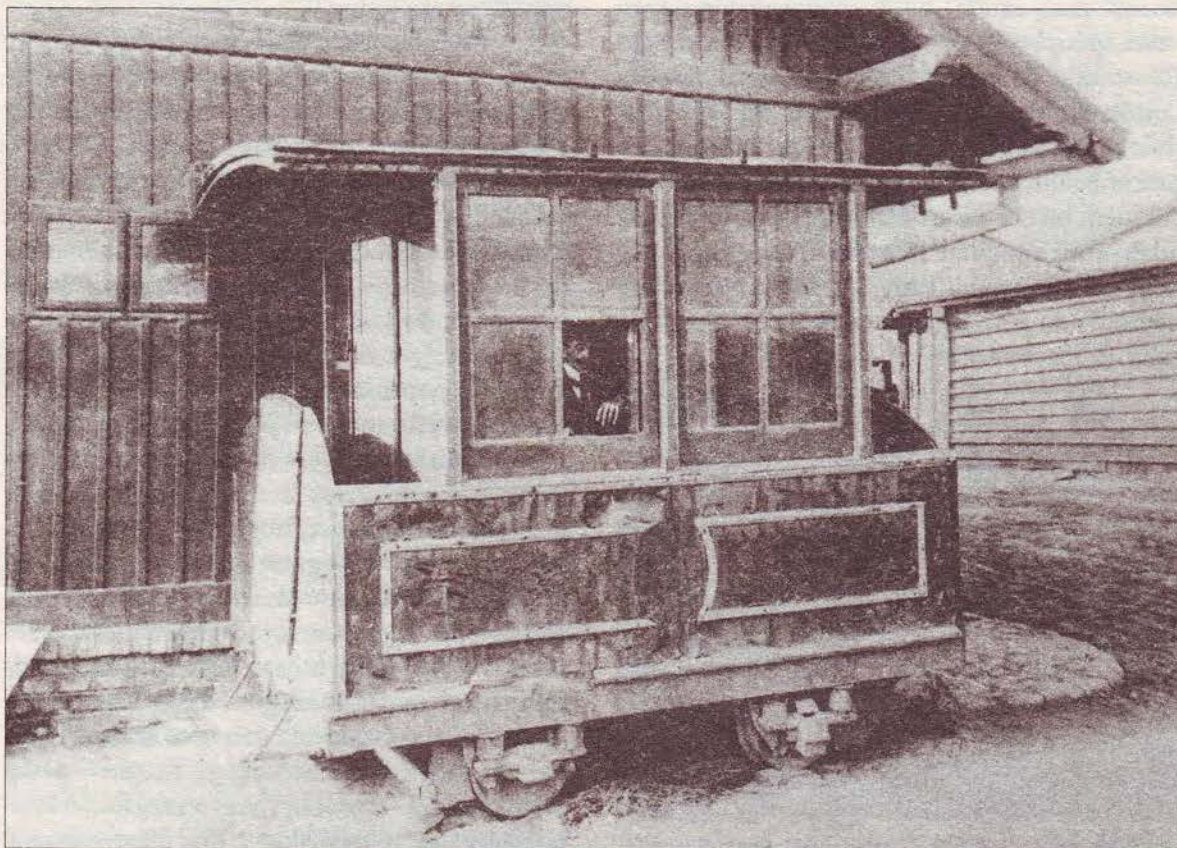
A megyeri lóvasút mentén fekvő, egyre nagyobb mennyiségű terméket előállító Wolf-

nér bőrgyár áruszállításának vasúti lebonyolítását a BKVT is szorgalmazta. Újpest előjáróságával a területhasználati szerződést a Váci úti vágánykiágazás építéséért és használatáért 1886-ban kötötték meg, ezután létesült az iparvágány. (Érdekes, hogy ennek „kézzelfogható” emléke is maradt: a Váci úton, a József Attila utcától kifelé haladva megfigyelhetünk egy óriás plakátokkal telezsúfolt, régi, ám patinás téglakerítést, amely a bőrgyáré volt. Egy kis szakaszon ennek vonala eltér az út vonalától, nem párhuzamos vele. Itt lehetett az egykori iparvágány bejárása, ám a kapu helye már be van falazva.)

A Váci út és Zsilip utca találkozási pontjának délnyugati oldalán helyezkedett el a légszeszgyár, melyhez szintén vezetett iparvágány. Ezt is – hasonlóan a bőrgyárhoz – 1886-ban fektették le.

Mindennapok az újpest-rákospalotai lóvasúton

Sajnos, eddig nem akadtunk korabeli hivatalos jelentésekre a mindennapi üzemeléssel kap-

Az újpest-rákospalotai lóvasút 15-ös pályaszámú kocsija (Fotó: Erdélyi Mór, a BTM Kiscelli Múzeum fényképgyűjteményéből)

csolatban, így most elsősorban a helyi sajtó alapján kaphatunk képet lóvonatunk működéséről. A lapok azonban inkább negatív hangvételű írásokban emlékeztek meg a „köpőládának” nevezett kocsikról és az utazás körülményeiről. „A rákos-palotai lóvasút köpőládái ellen nagyon sok a panasz – írta az Ujpesti Ellenőr 1887. október 23-i száma. – Mindekelőtt a menetei nemhogy gyérek, hanem oly ügyetlenül vannak berendezve, hogy a rákos-palotai indóháznál soha sincs ott a kocsi, a midőn a vonat megérkezik, s a közönség mindannyiszor gyalog kénytelen a rengeteg pocsolya és sárban Ujpestre avagy R.-Palotára vánszorogni. Nagy baj az is, hogy a kocsik, a mióta gyérebben közlekednek a hajók, csak ritkán várják be a hajót, de a legnagyobb baj az, hogy tisztességes ruhával és ép egészséggel nem igen lehet bele ülni abba a köpőládába, a melynél Noe apánk bárkája se lehetett primitívebb, s a melynek bensejét legtöbb esetben úgy eltorlaszolja az óriás kosarak, batyuk, zsákok, libák, kacsák, csirkék, szerszámok, kályhacsövek stb., hogy ember legyen, a ki be avagy ki tud belőle mászni. Ily körülmények között nem csoda, ha a közönség nem igen veszi igénybe, s az uradalom jövedelme nem fokozódik, pedig egy kis jó akarattal mind a kettőn segíthetne az üzletvezetőség.” Előfordult az is, hogy „...a lóvasúti kocsi a főút közepett megállt, mert a szemben jövő kocsit a lovak nem bírták húzni. Félóránál tovább kellett állni ennek folytán a kocsinak, s így az utazók kénytelenek voltak vagy leszállni, vagy pedig bevárni a míg az állomásról más két lovat hoztak.” (Ujpest és Vidéke, 1885. nov. 22.)

Többször módosult a menetrend. A követési idő a '80-as évek második felére jó részben fél órára korlátozódott, és a kocsik végállomásaikról sem mindig indultak pontosan. Ez kiderül a következőkből: „...nagyon kellemetlen arra nézve, akinek reggel a nyolcz órai kocsival kell Ujpestről elindulni vagy a rákospalotai vasúton a vonattal akar a fővárosba jutni, ha tíz percznél is tovább vesztegel a rákospalotai lóvasúti kocsi a váltókon és még kellemetlenebb arra nézve, aki este tíz percczel nyolcz óra előtt érkezik Ujpestre s a nyolcz órai kocsival akar Palota felé vagy éppen Palotára indulni s a ko-

csi, természetesen az utolsó, már háromnegyed nyolczkor kirobogott az Ujpesti állomásból.” (Ujpest és Vidéke, 1887. jan. 23.)

Nem maradt kritika nélkül a kocsisok gyorsajtása sem, mert: „...ha egyszer kiindultak az állomás helyeikről, eszeveszettül hajtanak még a keresztező utcák pontjain is.” (Ujpesti Ellenőr, 1887. okt. 23.) Ám a másik véglet, a túl lassú utazási idő is jellemző lehetett a kitérőkben történő hosszadalmas veszteglések miatt.

Nagy gondot okozott, hogy mind a pálya, mind a járművek egyre jobban elhasználódtak. Felújításuk lassan elkerülhetetlenné vált, de a költségekből csak kisebb munkákra futotta. Így például 1885 nyarán a Fő (Árpád) úti, 1886 őszén pedig az István utcai lóvasúti pályát töltötték fel. A vasút jövedelme nemcsak hogy a fejlesztésekre nem volt elégséges, hanem még a szükséges ráfordításokat sem fedezte. A kiadások – az 1879., 1885. és 1886. évi kivételével – meghaladták a bevételt. 1887. augusztus 1-je és december 31-e között 10 498 forint 65 krajcár folyt be, míg a kiadás 24 616 forint 83 krajcár volt, a deficit a bevétel közel másfélszerese lett.

Ezek hatására gróf Károlyi Sándor úgy döntött, hogy vasútja forgalmát végleg megszünteti. Az Ujpesti Ellenőr 1888. szeptember 16-i számában ezért bírálat is érte. A cikkíró megemlítette, hogy „A Rákos-palotai lóvasút jövedelme sokkal nagyobb volna, ha a kocsik tisztességesebbek, kényelmesebbek volnának: ha megtiltanák a kocsik belsejét podgyással teletömni, s a kocsik tetején csinálnának a batyuknak helyet és végre, ha a közlekedés gyakoribb és pontosabb volna. Száz meg száz ember csak azért megy naponként gyalog az ujbudai indóházhoz, mert restel egy félórát várakozni a köpőládára, a melyben csirke, lúd, kacska miatt meglehet, hogy helyet se kapna.”

Azonban mégsem került sor a vonal forgalmának felszámolására, ugyanis a gróf új ötlettel állt elő. Ajánlatot tett Ujpest vezetőségének a Vasút utca feltöltésére és fásítására, mind a saját költségén. Tette ezt azért is, hogy az utca északi oldalán lévő földjeit ház-helyekként értékesíthesse. A lóvonat pedig biztosíthatná – továbbra is – a megfelelő közlekedési kapcsolatot akár a Budapestre vezető vonallal, vagy akár a vasúttal. □

DR. HINTALAN ALBERT – DR. NOVÁK KÁROLY

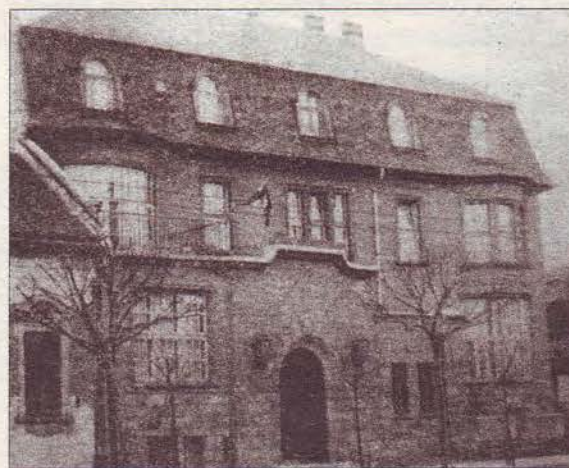
Szemelvények Újpest szülészeti ellátásának másfél százados történetéből

Az 1840-ben alapított Újpest-ről szóló híradásokból tudjuk, hogy az első Újpesten dolgozó, majd 1846-tól helyben is lakó orvos, a későbbiekben Újpest községi orvosa, Seligman Mór szülész-mester is volt. A jó közlekedés – dunai kikötő és a vasút – miatt felgyorsult a település fejlődése, így a szülések, ennek következtében a lakosság száma növekedett. A kiegyezést követő évekből már három újpesti szülésznő neve ismert, Hassa Jozefa, Szűcs Katalina és Weisz Franciska, akik okleveles bábaként dolgoztak.

1912-ben a szociális gondoskodás céljából Károlyi gróf segítségével hozta létre a település az Egyetemi Szociálpolitikai Intézetet. Az intézmény többek között a nemi betegségek megelőzésével, gyógyításával foglalkozva nőgyógyászati feladatokat is ellátott. A Károlyi Kórházban az első világháborút megelőző időben nyílt meg az első újpesti nőgyógyászati osztály, amelynek főorvosa 1917-ig dr. Prokess Antal volt. Rajta kívül 1914-ben már több szülész is működött Újpesten, így Héderváry Sámuel orvostudor szülész főorvos, Krancz Sámuel orvos szülész és Ozmann Mór sebész szülész. Rajtuk kívül ekkor már 33 szakképzett baba segített a szülészeti ellátásban. Az erőteljesen fejlődő településen rohamosan emelkedett a szülések száma, érthető tehát, hogy még az első világháború kitörése előtt, a tízes évek első felében így írt a korabeli sajtó: „a 60 000-nél több lakossal bíró Újpestnek nincs olyan kórháza, hol a vajúdnő felvételének... Csak rá kell mutatnunk azon szomorú tényre, hogy mit érezhet, mit szenvedhet testileg és lelkileg egy döcögő mentőkocsin budapesti kórházba szállított nő, kinek minden zökkenés éles fájdalmat jelent. Ezen áldatlan állapoton segítettő eszmecserére hívtuk fel Újpest és Rákospalota orvosait, a városi vezetés tényezőit, s a helybeli phylantropikus társulatok vezetőit.”

Az óhajnak megfelelően 1914-ben megalapították a helybeli szülészek közreműködésével az Újpesti Szülőház Egyesületet. Dr. Fadgyas Gyula, dr. Fornheim Ernő, dr. Sándor István, dr. Lőrincz Béla mellett az egyesület elnöke Schreiber Gyula lett. Az elnök úr által adományozott telken, a Váci utca 9. szám alatt (Árpád út–Váci út sarok) a háború miatt csak 1917-től kezdett működni az első újpesti szülőotthon, 15 férőhellyel. 1925-ben már több mint ezer pácienszt láttak el itt. Végleges és a kor színvonalának megfelelő helyiséget biztosítandó a szülőotthon számára 1926-ban az egyesület megvette a Vasút (ma: Görgey Artúr) utca 87. számú telket, és Újpest városa jelentős közadakozással itt építette fel a jelenleg is működő szülészeti. Böhm Henrik és Hegedűs Ármin terveit megvalósításra az Egyesített Újpesti Iparosok kapták, akik kifo-gástalan munkát végeztek, így 1928. július 23-án megnyílhatott az Újpesti Szülőotthon. El-ső főorvosa az egyesület alapítóinak egyike, Lőrincz Béla lett, aki 1940-ig látta el feladatát. A szülőotthont az Újpesti Szülőház Egyesület 20 évre bérbe véve működtette 1948-ig, ami-kor városi kezelésbe került. Megnyitásakor az

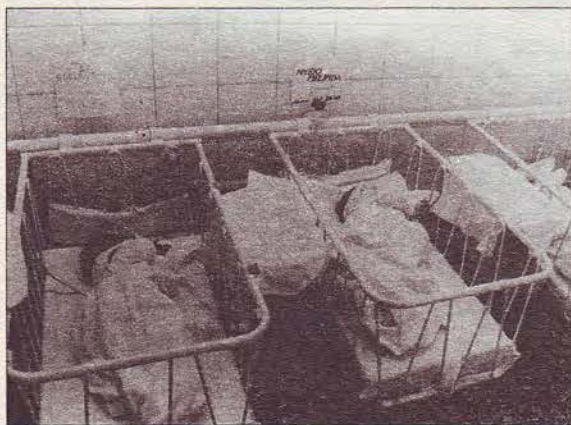

Az újpesti szülőotthon Böhm Henrik és Hegedűs Ármin tervein alapján épült

intézményben 5 orvos mellett 18 főnyi személyzet dolgozott.

Az intézmény szakmai mutatói egybeváltak a korabeli más intézetek adataival, olykor meg is előzték azokat. 1925 és 1930 között például nem volt halva születés az intézetben. Újpest város előjárói számára az időben is fontos volt a köz egészségügye, a területi munkára fordított figyelmet jelzi, hogy 1929-től 4 városi szülésznot alkalmaztak, akiknek száma 1938-ra 13-ra emelkedett. A szülőotthonnak hamarosan vetélytársa is akadt Újpesten, harminc évig két szüléset is működött a városban; az Árpád kórházi osztály első főorvosa Semsey Zoltán volt, 1934-től 1946-ig vezette az osztályt. 1940-ben a szülőotthon főorvosának dr. Nagy Györgyöt nevezték ki. 1945-től 1961-ig dr. Selmeczy Ernő volt a vezető. Selmeczy főorvos elévülhetetlen érdemeket szerzett avval, hogy 1945 januárjában már megindította a szülő nők ellátását a szülőotthonban, és valamennyi újpesti kórház közül a leggyorsabban itt normalizálódott az ellátás a háború után.

A száz éve, Újpesten született dr. Lóránd Sándor kisebb megszakításokkal 1928-tól 1969-ig Újpesten dolgozott. A magyar szüléset nemzetközileg is elismert reprezentánsa volt. A több nyelven beszélő fiatalember másodorvosként kezdett itt gyógyítani. A betegellátáson túl tudományos munkára is volt energiája. Ezekhez az évekhez kötődik a szülőfájások objektív mérésére alkalmas eljárás kifejlesztése, amely számára nemzetközi elismerést hozott. 1932-ben jelent meg első közleménye Németországban a fájásmérő készülékről.

Újszülöttosztály a szülőotthonban az 1960-as évek elején

Alig múlt 40 éves, amikor a második világháború utolsó évében, életét mentendő, bujkálni kényszerült. 1945 januárjában már ismét dolgozik, egzisztenciája is rendeződik, 1946-ban kinevezik az Árpád Kórház szülésetére vezető főorvosnak. Nagy lendülettel veti magát bele a tudományos életbe. 1946-ban megalkotta a tokométert, a gyakorlat számára megfelelő, zsebóra nagyságú műszert, amelyet több nyugat-európai országban is szabadalom védett. Összességében 70-nél több dolgozata jelent meg, több mint 50%-ban idegen nyelven.

1961-ben összevonták a két újpesti szülésetet, és a szülőotthon vezetését (akkor éppen az Árpád Kórház szüléseti osztályának nevezték) dr. Lóránd Sándorra bízták, aki az '50-es, '60-as években a kevés nemzetközileg is jegyzett magyar orvos közé tartozott. A százágas, igen nagy forgalmú osztályon évente több mint 5000 nőt láttak el. Lóránd Sándor 1969-ben ment nyugdíjba, azt követően is dolgozott, számtalan közleményt írt munkatársaival. Szép és akadályoktól terhes, szakmailag igen sikeres pályafutást követően 1990. február 22-én távozott közülünk.

Újpest a második világháború után is tovább fejlődött, 1950-től a főváros IV. kerülete lett. Még orvosi rendelőintézetet is építettek, ahol a szüléseti-nőgyógyászati járóbeteg-rendelés, a terhesgondozás méltó körülmények közé került. 1969-től 1989-ig dr. Gergely Imre vezette az osztályt, és teremtette meg a gyógyítás modern feltételeit. Működése alatt az osztályt felújították, amelynek neve ekkor Újpesti Kórház szüléseti-nőgyógyászati osztálya lett.

1989-94 között dr. Kovács István volt az osztály vezetője, majd 1994-től Hintalan Albert főorvos. Az elmúlt évtizedben az ország demográfiai helyzetével is összefüggésben az ágyszám jelentősen csökkent. Jelenleg a szüléset-nőgyógyászat 50 ágygal működik, évente 3500 nőbeteg, terhest lát el. A családközpontú szüléseti ellátás feltételei biztosítottak az osztályon, a nőgyógyászati műtéti tevékenység körülményei javultak.

A település 150 éves múltjának nagyobb részében tehát önálló szüléseti intézmény működött Újpesten. E múlt tartja fenn a reményt, hogy ez a jövőben is megmarad. □

LŐRINCZ RÓBERT

A labdarúgás kezdetei Újpesten, 1. rész

1899. december 31-ének ködös, sáros vasárnap délutánján izgatott fiatalemberek egy csoportja gyülekezett az újpesti Gyár (ma: Munkásotthon) utca 31-es számú háza előtt. Amikor a nagyközség apraja-nagyja lázas buzgalommal az évszázad utolsó szilveszterére készült, az itt összegyűlt húszfős társaságot egészen más dolog foglalkoztatta. Kedvenc szórakozásukat szerették volna hivatalos keretek közé helyezni, a Magyarországon pár éve teret hódító játék szenvedélyétől hajtva futballklubot akartak alapítani.

A 15 órakor kezdődő alakuló ülésen az alapszabályok elfogadása után megválasztották a nyolc főből álló tisztkart. Elnök: Baráth Lajos, alelnök: Kocsán Mihály, titkár: Kranz Sándor, II. titkár: Müller Imre, jegyző: Weisz Aladár, pénztáros: Schön Jenő, ellenőr: Statocsni János, szertárnok: Deutsch Dávid. A választmány tizenkét tagból állt, s ezenkívül volt négy pót-választmánytag is.

Ezután meghatározták a klubtagság feltételeit is. A egyesület alapító tagjának számított az, aki „egyszer s mindenkorra 50 korona tagsági díjat fizet”-ett; a pártoló tagok évenként 5 koronát fizettek; „rendes- vagy működő tagok, oly feddhetetlen előéletű egyének” – lehetek, olvasható az alapszabályban –, „kik 18 évet betöltöttek, amellet az alapszabályokban foglalt felvételi követelményeknek megfelelnek. Évenként 8 korona tagsági, 3 korona beíratási díjat fizetnek”.

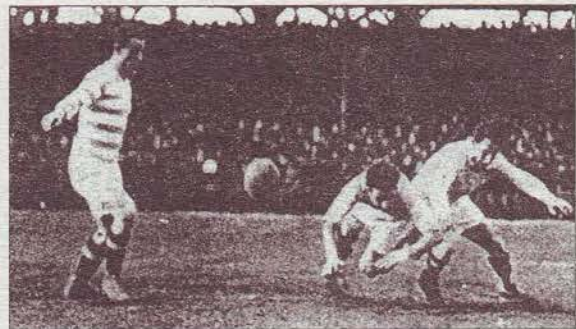
A keresztségben a klub az Újpesti Football Club nevet kapta, s a színe lila-fehér lett. Az Újpesti Football Club 1901. február 11-én beolvadt az Újpesti Torna Egyesületbe.

Tekintsük át tehát kronológiai sorrendben, mi is történt valójában! A korabeli sajtó (a Sport-Világ újság és a helyi lapok) szinte naprakészen tudósított a történetekről, így ezeket az írásokat kutatva lassan kirajzolódnak előttünk az egykori fejlemények.

1900 legelején járunk tehát, s az igazság az, hogy ez idő tájt Újpesten az UFC-n kívül semmilyen más sportegyesület nem működött.

A 15 évvel azelőtt alapított Újpesti Torna Egyesület – amely az újpesti sport alapjait lerakta – immár három éve nem adott életjelt magáról. Amióta a polgári fiúiskola igazgatósága a tornaterem használatát a klubtól megvonta, az egylet a működését felfüggesztette, semmiféle sporttevékenységet nem folytatott, s csak az Amadeó vendéglőben hébe-hóba tartott baráti összejövetelek jelezték, hogy a teljes feloszlás nem történt meg. A negyvenkétezer lelket számláló község sportélete haldoklott tehát, és talán teljesen meg is szűnt volna, ha a helyi fiatalok, a szomszédos Budapesten tanuló ipari iskolások nem hozzák haza Újpestre a fővárosban ekkoriban már egyre inkább tért hódító új játékot, a labdarúgást.

A frissen megalakult UFC-nek ahhoz, hogy hivatalos mérkőzéseket is tudjon játszani, erre alkalmas pályát kellett kialakítania. Az eddigi gyakorlótér, a község déli határában fekvő Jutta gyári homokmező erre nem volt alkalmas. A klub az északi végeken nézett körül, és talált megfelelő területet. A Mező utcában (ma: Erkel Gyula utca), a Pamutgyár mellett, gróf Károlyi Sándortól bérbe vett földrészén épült fel az új otthon. Lévai Béla Lila-fehérben című könyvében tévesen Károlyi Lászlót jelöli meg a földrészlet tulajdonosá-

Negyed századdal az UFC alakulása után már minden vasárnap meccsre jártak az újpestiek (archív kép 1925-ből)

nak. Ezen a pályán játszották le 1900. április 29-én az újpesti futball történetének első hivatalos mérkőzését. Ezen az UFC (és természetesen nem az UTE, ahogy az eddigi beszámolók jegyzik) meglepetésre 1:1-es döntetlent ért el a III. ker. TVC ekkora már sok csatában edződött, nagy hírű csapata ellen. Az Újpest a Dinich – Bodor, Baráth – Macho, Bier, Weisz – Weidlinger, Deutsch, Pozsonyi, Ugró K., Schön összeállítású tizeneggyel állt fel. Egy csere révén, a kapuban Dinich helyét Ugró Károly foglalta el, aki kiváló teljesítményt nyújtva ezután hosszú időre kibérelte magának a kapusposztot. A mérkőzésről tudósító Sport-Világ és Újpesti Közlöny tanúsága szerint, az UFC szerzett vezetést az első féldőben. Az első, történelmi újpesti gól szerzője pedig Weidlinger volt (és nem Vágó Aladár). Erre a találatra válaszolt az óbudaiaiktól Domonkos, kialakítva ezzel a végeredményt. A Dinich Károly csapatkapitány által vezetett UFC tehát rögtön az első mérkőzésen figyelemre méltó eredményt ért el. Az Újpesti Közlöny május 6-i számában lelkesen írta: „Felhívjuk a sportkedvelő ifjúságot, hogy minél számosabban csatlakozzanak az UFC zászlaja alá, hogy együttes, összetartó működéssel,

végre-valahára egy állandó sportegyesületet teremtsenek Újpesten.”

A folytatás azonban elmaradt a felfokozott várakozásoktól. A június 2-án megrendezett, botrányos, levonulással zárult Arad elleni mérkőzésen a csapat 4:0 arányú vereséget szenvedett. Szerencsére a tartalék gárda, valamelyest enyhítve a csalódást, másnap 3:0-ra legyőzte a Kőbányai FC első csapatát. Az Arad elleni mérkőzés eredménye nem csökkentette Újpesten a futball iránti érdeklődést, sőt nem-sokára az UFC-nek helyi riválisa, sőt riválisai akadtak. Július elsején alakult meg a későbbiekben szép eredményeket elérő Haladás Football Club a Pollacsek és a Tresz testvérek vezetésével, majd két héttel később, 15-én két egyet is alakuló ülést tartott. Az újpesti Petőfi Körnek Nemzeti football osztálya a kör helyiségeiben, az Árpád kávéházban, a Ladányi Dezső és Doszpot Dezső fémjelezte Újpesti Athletikai Club (UAC) pedig a Váci út 8. szám alatt jelezte az újpesti sport évek óta tartó agóniájának végét.

Az UAC tehát, amely az eddigi beszámolók szerint már az 1900-as év elején – az UFC-vel együtt – beleolvadt az UTE-ba, csak ekkor, 1900 nyarán alakult. *(Folytatjuk...)*

Talán az első újpesti „footballkép” – 1901-ben készült, a Mező utcai pályán

Az újpesti Szabad Lyceum története

96 éve, 1908 őszén kezdte meg működését Újpesten a Szabad Lyceum, a szabad tanítás iskolája.

A szabad tanítás, a szabad művelődés mozgalma Amerikában, Angliában és Svédországban született. Magyarországon Türr István kezdeményezte, Irányi Dániel már állami feladatnak tekintette a felnőttek oktatását. Állami támogatás híján különböző egyesületek próbálták elvégezni ezt a feladatot. Újpesten a Közművelődési Kör, a Lujza Leányegylet és felekezeti szervezetek végezték népszerűsítő előadások tartását.

1899-ben jelentős fordulat következett be. Megalakult a Szabad Lyceum, mely feladatának tekintette, hogy tudományos alapú műveltséget terjesszen a társadalom minden rétegének.

A budapesti központtal rendelkező szervezet lassan terjeszkedett. Óbuda, Kelenföld után 1908-ban Újpesten is megalakult a Szabad Lyceum telepe a következő vezetőség irányításával: elnök: Köhler Ferenc főmérnök; társelnök: Baumgarten Etelka el. isk. igazgató; titkár: Barta Dezső polg. isk. tanár; tagok: dr. Barta Gyula, Farkas János, dr. Fuchs Ignác, Gyürkő Mór, dr. Héderváry Ernőné, dr. Héderváry Sámuel, Lövi Sándor, Nagy Ferenc, Péteri Sándor, Doby Antalné, Fipek Jolán, Golka Róza, Gróf Júlia, Péterdy Teréz, Kühler Ferencné, Liszek Emma, Ráday Antalné; könyvtáros: Risztich Milán.

Figyelemre méltó, hogy a helyi társadalomban egyenlő arányban vannak a nők és a férfiak, sőt a társelnök is nő. Ez már az új, a 20. század eleji modern szellemnek a következménye. A nők megjelentek a közéletben.

Újpesten a Szabad Lyceum szervezését aggodalmak és kétségek kísérték. A központnak készült beszámolóban a következőket olvashatjuk: „Némi kétséggel és bizalmatlansággal fogott hozzá az 1908-ik év telén a Szabad Lyceum igazgató választmánya az újpesti telep megszervezéséhez. Kétséggel azért, mert a

múltban itt semmiféle szabadtanítási intézmény gyökeret verni nem tudott. Végtelen örömeinkre azonban a kétség és aggodalom, hogy a nagy anyagi és erkölcsi munkásság meddő marad, alaptalan volt. Újpest tanulni vágyó közönsége megérti és átérzi a Szabad Lyceum nagy kulturális küldetését és előadásaink zsúfolt termekben folytak le...”

A Szabad Lyceum megjelenéséről Újpesten az Új Rend, a községi demokrata párt lapja számol be. Melegen, de némi szkepticizmussal köszönti a társaság megjelenését a városban. Aggályoskodása azonban más jellegű, mint az előbbi. Elismeréssel szól mindazokról, akik állami helyiséget bocsátottak rendelkezésre, dicséri a város vezetőségét. Újpesten valóban nagy szükség van ilyen intézményre; „...amit az állam nem tehet meg adott körülmények között, ott a társadalomnak kell a hiányt pótolni. Ideális emberek voltak azok, kik kultúránkat közelebb akarták hozni a nyugathoz, amikor megalapították a Társadalom Tudományi Társaság szabadiskoláját...” Ugyanakkor fél attól, hogy majd eltorzítják a klub eredeti szándékát.

Az aggodalom felesleges volt. A Szabad Lyceum újpesti telepe az egész társadalomhoz szóló és általa elfogadott, vele együttműködő szervezetté vált. Az 1910-es években a legvirágzóbb telepek közé tartozott.

Az előadások ideje az iskolai rendszerű oktatási időt vette alapul, őszi és tavaszi ciklusban bonyolították le a programokat. A Szabad Lyceumban vasárnapi egyes és köznapi sorozatos előadások, tanfolyamok voltak, vasárnapi kirándulásokat szerveztek, és rendelkezésre állt a könyvtár is.

A vasárnapi előadásokat mindenkor este 6 órakor kezdték, a sorozatos előadásokat pedig szerdán este 7-től 8-ig tartották. A tanfolyamokon a magyar (idegen ajkúak részére), angol, francia, német és olasz nyelvet oktatták. Időnként gyorsírási és rajztanfolyamot, sőt kereskedelmi szaktanfolyamot is indítottak. Az

előadásokon, tanfolyamokon, kirándulásokon részt vehetett minden 15 éven felüli egyén, aki egy hónapra szóló, 30 filléres jegyet váltott. Ezért a könyvtárat is használhatták.

Igen nagy problémát jelentett a hely kérdése. Az oktatási főhatóság hozzájárulásával kezdetben az Attila utcai elemi iskola igazgatónője, Baumgarten Etelka bocsátott rendelkezésre néhány termet az előadásokra, később az István téri polgári leányiskola tornatermét is használhatták, majd a Ferenc József (ma: Tanoda) téri iskola termei, a háborús időkben olykor a gimnázium, sőt egy-egy alkalommal a városháza díszterme fogadta a hallgatókat.

Az előadásokat vetített képekkel illusztrálták. A baj csak az volt, hogy 1909 és 1911 között Újpesten még nem volt villanyvilágítás. A titkári jelentés szerint a gázláng magában vetítési célokra alkalmatlan volt, így a villanyt pótló, rendkívül költséges oxigénnel való vetítéshez kellett folyamodni.

Az 1909-től 1914-ig a központnak készített beszámolók részletes adatokat közölnek a résztvevők számáról, az egyes programok látogatottságáról, a hallgatóság kor és foglalkozás szerinti megoszlásáról. A jegyek mellé valószínűleg kis leválasztható, statisztikai célokat szolgáló szelvényeket illesztettek. A titkár ezek alapján készítette beszámolóit. Mivel bizonyos, hogy nem mindenki adta vissza ezeket, a közölt adatok csak tájékoztató jellegűek, mégis fontosak a telep működésére vonatkozóan. 1909–1910-ben a kor, nem és foglalkozás szerinti megoszlás a következőképpen alakult.

A Szabad Lyceum az 1910-es évektől az István úti polgári leány iskolában kapott helyet

Kor	Férfi	Nő
15–20	104	81
21–30	149	71
31–40	143	59
41–50	61	29

Foglalkozás szerint	Férfi	Nő
Főiskolai hallgató	157	1
Ipari alkalmazott	229	57
Kereskedelmi alkalmazott	27	–
Tanuló	49	3
Napszámos, szolga	47	–
Háztartásbeli nő	–	119
Tisztviselő	29	18
Tanár, tanító	17	3
Mérnök, rajzoló	12	–
Magánzó	32	1

Az Újpesti Szabad Lyceum 1911–1913 között élte fénykorát. Minden területen nagy érdeklődés mellett folytatták a megkezdett munkát. A tanfolyamok közül kiemelkedik az a program, amelyről az Újpest című hetilap így számol be 1912. szeptember 15-i számában: „A Szabad Lyceum vezetősége felhívja a figyelmet arra az eléggé meg nem becsülhető alkalomra, amelyet a Szabad Lyceum a kereskedők szabad iskolájával karöltve nyújt azoknak, kik szakismereteket szerezni, vagy azokat bővíteni óhajtnak azáltal, hogy a kereskedők szabad iskoláját látogatják. Tárgyai lesznek könyvtel és levelezés, kereskedelmi számtan és közgazdasági ismeretek. Előadók dr. Márki Gyula ügyvéd és dr. Ballagi Mór keresk. akad. tanár.” Az 1911–1912–1913. évben dr. Geréb József az építészeti stílusokról, Rosenberg August az újkori festészet legnagyobb alakjairól, Maros Imre kir. geológus az élőlények világáról, Kelecsényi János dr. gimn. tanár a németalföldi festészetről, Glatz Ernő Arany Jánosról tartott előadásai 3736 érdeklődő előtt hangzottak el.

Az 1913-as beszámoló a telep fejlődéséről, sikereiről szól. Népszerűek voltak a távoli vidékeket és embereket bemutató vetített képes előadások. A helyi sajtó is a Szabad Lyceum mellé állt, hosszabb-rövidebb hírekben, tudósításokban népszerűsítették a programokat. Plakátok is tájékoztattak a várható előadásokról. Újpest város polgármestere és vezetősége is támogatta a telep működését.

Ennek bizonyítéka, hogy megoldást kerestek a legnagyobb nehézség, a helyszűke megszüntetésére. A nagy látogatottság miatt az Attila utcai iskola már nem tudta befogadni a látogatókat, tartani kellett attól, hogy helyhiány miatt az újpesti telep elsovad. A megoldásról a következőket olvashatjuk a beszámolókból: „...A pest megyei kir. tanfelügyelő úrnak és Scherer Gyulának, a polgári leányiskola igazgatójának köszönhetjük, hogy a tanfelügyelő úr megengedte, hogy szükség esetén igénybe vegyük a leányiskola tornatermét is...” Ide a társaság bevezettette a villanyt, és most már villanyfénynél lehetett vetíteni. Természetes, hogy a színes képek fokozták az érdeklődést, vonzották a közönséget.

A Szabad Lyceum újpesti telepe 1913-ban osztályá fejlődött. Május 2-án tartotta meg alakuló közgyűlését, Pályi Sándor alelnök elnöksége mellett. Megállapították az ügyrendet, megválasztották a tisztkart és a 30 tagú választmányt, amelynek soraiban Újpest társadalmának minden rétege képviselve volt. A tisztkar: elnök: Murányi Iván; társelnökök: Benkovics Imre, Führer Simon, Fischer Izidor dr., Kis Sándor dr., Nagy Lajos dr. és Scherer Gyula; titkár: Barta Dezső; könyvtáros: Bánó Vince. A választmány tagjai: Aradi Béla, Boros Mór, Bánó Vince, Bíró Gyula, Bolgár Jenő, Baumgarten Etelka, Bergmann Soma, Baumgarten Gizella, Bak József, Elek Pál, Ehrenwald László, Fadgyas Gyula, Földi Ármin, Fuchs Ignác, Gábor Jenő, Goll Jenő, Gömöri Vilmos, Herczeg Árpád, Jurkovich Viktor, Köhler Ferenc, Keleti Kornél, Klein Ignác, Lányi Ernő, Lövi Sándor, Liszer Emma, Molnár Vince, Pétery Teréz, Szigeti Gyula, Sipos Andor, Wolfner Jakab dr.

A tanítás tehát zavartalanul folytatódhatott. Eredménye, hogy 15 előadáson 2416, 18 vasárnapi előadáson pedig 1656 hallgató vett részt. A művészeti jellegű előadások közül kiemelkedik egy 1913-ban megtartott estély az Újpesti Dalkör közreműködésével. Az estély tárgya a magyar népdal volt bemutatásokkal. Az ismeretű előadást Kolumbán tanfelügyelő tartotta. Az estélyre a nagy érdeklődésre való tekintettel a városház nagy üléstermében került sor. A beszámoló szerint a résztvevők száma 750 fő volt.

Végül szólni kell a szabad tanítás legfontosabb eszközéről, a könyvtárról. A társaság átvette az újpesti népkönyvtárat, melynek alapját a földművelésügyi miniszter 150 kötetes adománya vetette meg. A Szabad Lyceum ezt 400 kötetesre fejlesztette. 1909. november 18-án adták át az olvasóknak, akkorra már 420 kötetesre bővült állománnyal. Ez évről évre gyarapodott, 1910-ben 750, 1913-ban már 950 kötetből lehetett válogatni. A könyvtár használata 1912-től ingyenes volt, a kölcsönzőknek 2 korona betéti díjat kellett fizetni. Könyvtárfejlesztésre fordították a városi szubvenciót, Baumgarten Ferenc újpesti polgár pedig 16 koronás alapítványt tett erre a célra. A könyvtár tudományos és szépirodalmi művekkel, napi és hetilapokkal várta az olvasókat. 1913-ban 123 személy 463 kötetet olvasott, 325 kölcsönző pedig 1451 kötetet vitt haza otthoni olvasásra.

Az 1913–14-es időszak a megszokott lendülettel indult. Az előző időszak dalestélyi sikerén felbuzdulva egymást követték a zenei műsorok. Verdi születésének 100. évfordulója alkalmából ünnepi Verdi-estet rendeztek. 1913 novemberében egy hangulatos Schumann-esttel örvendeztették meg a látogatókat, majd 1914 februárjában egy sok szereplőt felvonultató, bemutatókkal kísért általános zenetörténeti előadás hangzott el. Szokatlan módon ez nem volt ingyenes, 50 fillér volt a belépti díj.

A nehézségek ellenére a Szabad Lyceum a háborús években is folytatta népművelő tevékenységét. A vezetőség és a tagság a tanításon kívül más területen is igyekezett kapcsolatot tartani a lakossággal. „Újpest közönsége előtt felejthetetlen marad az 1915–16. évi háborús ciklus, amikor éppen a Szabad Lyceum volt az, mely a hadiözvegyek és árvák, valamint a rokkantak ügyére a helyi társadalom figyelmét felhívta. Országos férfiak e nagy kérdést erkölcsi és egészségügyi oldalról megvilágítva tárták a közönség elé” – írta a Szabadság Naptár 1918-ban, visszatekintve az újpesti telep egy évtizede folyó munkájára. Ebben az összegző visszatekintésben a szerző a szabad tanítási forma népszerűségét emeli ki. Az 1908–1918 közötti időben negyvenöteznél többen kapcsolódtak be Újpesten a Szabad Lyceum művelődési programjaiba. □

DR. VÉRTES LÁSZLÓ

Dr. Szabó Pál Tivadar 80 éve született

Évtizedeken át Újpesten élt a kiváló gyermekpszichológus, aki különösen sokat tett a ke-
rület gyermekei érdekében.

Rákospalotán született, 1924. december 1-jén. Kitűnő minősítésű gyógy-
pedagógiai oklevelet szerzett 1952-ben, majd
pszichológiát és pedagógiát tanult Budapesten,
az Eötvös Loránd Tudományegyetemen. Pszi-
chológiából doktorált 1964-ben cum laude ered-
ményrel. A gyógypedagógusi diploma megszer-
zése után egy évig főiskolai tanársegédként dol-
gozott. Utána több évig gyógypedagógusként
foglalkozott értelmi fogyatékosokkal különbö-
ző gyógypedagógiai intézményekben. Elsősor-
ban iskolaérettségi vizsgálatai és az ezekkel kap-
csolatos tudományos közleményei alapján előbb
a zuglói gyermek-ideggondozóba kapott meghí-
vást pszichológusként, majd 1966-ban tudomá-
nyos munkatárs lett az Országos Közegészség-
ügyi Intézet iskola-egészségügyi osztályán.

Dr. Szabó Pál Tivadar és munkatársai
dolgozták ki összetett iskolaérettségi vizsgálat

modelljét; és létrehozták a korrekciós osztályok
prototípusát. Kidolgozták a differenciált beis-
kolázási vizsgálat alapjait, amely nemcsak álta-
lános orvosi vizsgálatból, hanem pszichológiai
és egyéb, például logopédiai szakvizsgálatból is
állt. Szabó Pál Tivadar a Fővárosi Beiskolázási
Szakbizottság vezetőjeként működött. A Felső-
oktatási Pedagógiai Kutató Központ felkéré-
sére négy főiskolán megszervezte és vezette a
pedagógusjelöltek több tanéven át tartó szemé-
lyiségvizsgálatát, a pályaalkalmasság és a men-
tálhigiéniai állapot szempontjából.

1973-ban dr. Szabó Pál Tivadarnak föl-
ajánlották a Főti Gyermekváros pszichológusi ál-
lását. Elfogadta, mert régóta érdekelték az álla-
mi gondozott gyermekek problémái, személyi-
ségük és nevelésük pszichológiai, pedagógiai sa-
játosságai. Az Országos Pedagógiai Intézet do-
censeként 1977-ben meghívták a Semmelweis
Orvostudományi Egyetem II. Számú Gyermek
Klinikája keretében működő Országos Csecse-
mő- és Gyermkegészségügyi Intézetbe vezető
pszichológus főmunkatársnak. Ott dolgozott
1984-ig, nyugállományba vonulásáig.

Szabó tanári pályáján végigvonult a
gyermekvédelem. Erről beszélt előadásaiban,
kongresszusokon, e témában több mint kétszáz
szakmai közleménye jelent meg. Tizennégy
könyv, könyvrészlet, jegyzet szerzője, szerkesz-
tője is. A Fodor József Iskolaegészségügyi Tá-
rsaság alapítói közé tartozik. A Magyar Peda-
gógiai Társaságnak és a Magyar Pszichológiai
Társaságnak szintén egyik alapító tagja, kezdet-
től tagja a Magyar Gyógypedagógusok Egyesü-
letének. A nemzedékek együttélésének szó-
szólójaként csatlakozott a Gerontológiai Társ-
sághoz.

1971-ben megkapta a Fodor József Is-
kolaegészségügyi Társaság „Egészséges Ifjú-
ságért” emléklakettjét, 1987-ben pedig a gyer-
mekekért végzett munkájáért a György Júlia-
emlékérmét. Kétszer kapta meg a „Kiváló
Munkáért” kitüntetést.

Dr. Szabó Pál Tivadar 1999. december
16-án hunyt el. □

DR. SALLAI JÁNOS

Péksegédből pénzhamisító

Magyarországon 1925-ben a koronát felváltotta a pengő, mint fizetési eszköz. A váltás időpontjában 1 pengő 12 500 koronát ért. A jelentősen devalválódott korona után az emberek megismerkedhettek a kis címletekben közforgalomba került pengővel. A címletek közül a papírból előállított 5 pengőst 1926-tól nyomták, de hamisítása olyan gyakori volt, hogy hamarosan új típusú 5 pengős bankjegyekkel kellett kicserélni. 1926 és 1944 között nem kevesebb, mint ötféle azonos címletű papírpénz követte egymást. A jelentős vásárlóerővel bíró 5 pengős nagy pénznek számított a hétköznapi kereskedelmi életben. (Ebben az időben énekelte Kabos Gyula, hogy „Havi kétszáz pengő fixszel az ember könnyen viccel”).

1937-ben több helyszínen is feltűnt, amikor hamis 5 pengős került a forgalomba. Egymást követték a bejelentések, majd a helyszínek 1938-ra Fót és Alag környékére korlátozódtak. A csendőrség nyomozó alosztály parancsnoksága Pálkás János tiszthelyettest bízta meg a nyomozással. A nyomozó csendőr tiszthelyettes gyanúja egy kislagi péksegédre terelődött, aki ritkán dolgozott, ugyanakkor öt tagú családjával jó színvonalon élt. Háromholdas telket, házat, istállót bérelt nem igazolható keresetből. A gyanút erősítette, hogy öccse korábban szintén pénzhamisítás miatt már összeütközésbe került a törvénnyel.

A gyanú igazolása, a pénzhamisító elfogása hosszú, alapos nyomozást, azaz időt igényelt. Kezdetben a nyomozó csak egy újabb hamis 5 pengőst fedett fel a péksegéd figyelése során. Ám a kereskedő nem tudta határozottan állítani, hogy az előtalált hamis pénzzel a péksegéd fizetett. A nyomozás időszakában a tárgynyilvántartó szerint újabb hamis 5 pengősök bukkantak fel Pest-Pilis-Solt-Kiskun Vármegye területén: Fót, Alag, Dunakeszi, Újpest, Rákospalota, Mogyoród

településeken. A helyzetet nehezítette, hogy az ország politikai életében jelentős változások miatt más irányú feladatok jelentkeztek a csendőrség számára. Mindez a gyanúsítottat magabiztossá tette, és munka nélküli élet mellett kocsit, takarmányt vásárolt. Gyümölcskereskedésre kért engedélyt, ezzel igazolódni látszott a jövedelemforrás, ám kereskedést nem folytatott. Közben bejelentés nyomán házkutatásra került sor, amelynek eredménye a jelzett személynél elmaradt a várakozástól. Ennek oka a házőrző kutya ugatása volt, a „jelzés” ugyanis lehetőséget teremtett a bűnös szerszámok eltüntetésére. Az idő múlásával nagy számban kerültek elő újabb bizonyítékok, főleg az újpesti és a rákospalotai piacon. Ezekről a pénzverő nyomda szakértői megállapították, hogy egy hamisítótól származnak. A nyomozás sikerét jelezték előre, hogy a hamis pénzzel fizető személyek leírása a gyanúsított péksegédre és öccsére illettek.

A fenti ismeretek birtokában a nyomozó magasabb fordulatszámra kapcsolt. Tizennégy napon keresztül intenzív megfigyelésre került sor, amely eredményre is vezetett. Kiderült, hogy a megfigyelt személy lényegesen többet költött, mint azt egy iparos vagy kereskedő megtehetette volna. A munkahelyén, az újpesti Láng gépgyárban évente csak 8-9 hetet dolgozott, ezzel látszatra igazolta további jövedelemforrásait és távollétét. Az is a gyanúsítottnak kedvezett, hogy ez időben a Láng gépgyár három műszakban termelt, tehát bármely időben elhagyhatta a házat, az nem keltett gyanút szomszédaiban. Munkakönyvét négy évig bent hagyta a gyárban, környezete számára jelezve, hogy reggelenként Újpesten munkába jár. Öccse, mivel takargatnivalója volt, bejelentés nélkül élt Újpesten. A fenti adatok már elegendőnek bizonyultak egy újabb házkutatás megtartásához, melynek során a következő bizonyítékok kerültek elő: a gyanúsított fejpárnája alól 1 darab hamis 5 pengős, az asztal-

fiókból pedig 1 darab antimon, 1 rúd cin, 1 darab kétágú drót. Bár a gyanúsított és felesége tagadta a hamisítást, nem kerülheték el az őrizetbe vételt. Ezzel párhuzamosan a csendőrség megjelent a gyanúsított öcsésének újpesti lakásán is, ám ő értesülhetett a látogatásról, és eltűnt. A házkutatás itt nem járt eredménnyel.

A nyomozás a gyanúsított makacs tagadása miatt egy rövid időre megakadt. A nyomozó újra kiment a helyszínre, ahol a gyanúsított leányával beszélgetve megtudta, hogy milyen körülmények között készültek a hamis 5 pengősök. A péksegéd lakásán a felesége örködött, miközben a hamis pénz gyártása a faskamrában zajlott. A bűncselekmény eszközeit minden alkalommal a kertben kijelölt helyen, több mint egy méter mélységben elásták (a rejtékhelyet meg is találták).

A felfedett bizonyítékok bemutatása után már nem volt értelme a gyanúsított tagadásának. Elmondta, hogy 1936-ban Alagon dolgozott péksegédként, és nagyon rossz keresete volt. Ekkor határozta el, hogy 1 vagy 5 pengősöket fog készíteni. Egyik alkalommal gipszből öntött mintába ón-antimon keverékből elkészítette a pénzhamisításhoz szükséges formákat, de azok nem voltak tökéletesek. Azt

követően hamarosan bement Újpestre, az ócskapiacra, ahol 1 kilogramm bronzot vásárolt, s abból öntött magának 5 pengős készítéséhez alkalmas formát, azaz – ahogy a szaknyelv nevezi – kliséjét. Arról, hogy az eredetihez hasonló minőségű papírra hogyan tett szert, nem maradtak fenn adatok.

Eközben József nevű öccse 1 pengősöket hamisított, amiért el is ítélték. (Valószínűleg már ebben is közreműködött, de mivel öccse magára vállalt mindent, ő tisztára mosta magát.) Közben a gyanú elterelése és a hatóság félrevezetése miatt átköltözött Fótára, majd Alagra. Nem értette, hogy ki jelentette fel, hisz szomszédai mind úgy tudták, hogy ő Újpestre jár dolgozni. A gyanúsított a helyszíni szemle során lejátszotta a pénzhamisítást, amelyhez mindössze 14 percre volt szüksége.

A nyomozást elősegítette, hogy a résztvevők közül Kishalmi törzsőrmester már korábban is részt vett pénzhamisítás nyomozásában, így felismerte a házkutatás során talált pénzhamisító eszközöket. Ám a nyomozás lezártaival is kérdés maradt, hogy a péksegéd és öccse honnan szerezhetette az ismereteit a hamis pénz előállításához. Így utólag az is érdekes lehet, hogy a nyomozást nem a budapesti rendőrség detektívjei folytatták le, holott a talált hamis bankók előfordulási helyeinek jelentős részén ők lettek volna illetékesek. □

Az 1928-ban forgalomba került 5 pengős előoldalán Széchenyi István gróf portréja látható

DR. KRISKA GYÖRGY

Újpesti patakok az ezredfordulón, 1. rész A Szilas-patak

Újpest természeti értékeit bemutató sorozatunkban számos értékes élőhellyel ismerkedtünk meg, amelyek utolsó zöld szigetekként őrzik a régi múlt burjánzó élővilágának emlékét. Mégsem tekinthetjük őket pusztán múltidéző múzeumoknak, hiszen városrészünk fejlődésével a lakókörnyezetünket színesítő mocsarak és rétek, patakok és erdők is változnak. A vizes élőhelyek feltöltődnek, a láprétek kiszáradnak, a gyeptokok beerdősödnek. Ezeknek a változásoknak a háttérben gyakran természetes folyamatok állnak, amelyeket felgyorsíthatnak, esetleg veszélyes irányba fordíthatnak káros emberi beavatkozások. A legtöbben kíváncsiak vagyunk arra, hogy a környezetünkben fellelhető természeti értékek jelenleg milyen állapotban vannak, és van-e esély arra, hogy gyermekeink is élvezzék ezek ajándékait, a tiszta víz csobogását, a friss virágillatot és a madárdalt. Szerencsére léteznek már olyan egyszerűen elvégezhető biológiai vizsgálatok, amelyek segítségével képet alkothatunk az egyes életközösségek állapotáról.

A patakok és folyók minősítésére alkalmas a Magyar Makrozoobenton Családpontrendszer, amelynek segítségével sorozatunkban görcső alá vesszük az újpesti patakokat. A módszer elnevezésében a makrozoobenton arra utal, hogy a vizsgálat során a patakból szabad szemmel is jól látható (makroszkopikus méretű), aljzaton élő állatokat (zoobenton) gyűjtünk be, majd családszinten meghatározva ezeket, vízminőségjelző tulajdonságaikat figyelembe véve állapítjuk meg az áramló víz biológiai minőségét.

Az alábbiakban a Szilas-patakon három egymást követő évben (1998–2000) azonos mintavételi helyen, Rákospalotán, az M3-as autópálya közelében, egy gyors folyású szakaszon elvégzett biológiai vízminősítés eredményeit foglaljuk össze. A területen a második

vizsgálat előtt patakredezés címén kipusztították a part menti növényzetet, amely a jellegzetesen mocsári fajokat: keserűfüvet, fekete nádalytövet, mocsári nefelejcsot, kúszó boglárkát, sást és békabuzogányt tartalmazott. A vízben nagyobb mennyiségben találhatók fonalas zöldmoszatok. A növényzet helyét kavicsral szórták be, majd dróthálóval lefedték. A beavatkozás hatásai jól tükröződtek a második mintavétel eredményeiben. A biológiai sokféleség jelentősen csökkent, míg az első mintavételnél 18 állatcsoportot sikerült begyűjteni. Ma már csak az adatlap igazolja, hogy hat évvel ezelőtt a Szilas-patak vizében tanyáztak laposhasú acsák, keringőbogarak, szövőtegzések, teleszkópszemű kérészek, színesszárnyú és sávós szitakötők, légivadász lárvák, tejfehér planáriák, bolharák, molnárkák, csigapiócák, vízikorpiók, gyászplanáriák, közönséges víziászkák, nyolcszemű nádalyok, lópiócák, púposzúnyogok, árvaszúnyogok, valamint iszapgiliszták. A második mintavételnél már csak nyolc állatcsoportot találtunk. Bizonyos fajok csak nagyon kis egyedszámban fordultak elő (szövőtegzés lárvák, teleszkópszemű kérészlárvák, tejfehér planáriák), ugyanakkor a korábbiakkal ellentétben tömeges megjelenésűek voltak a vérszívó púposzúnyogok lárvái. A változás eredményeként a vízminősítés kevésbé szennyezettől közepesen szennyezettre változott. A harmadik évben elvégzett mintavétel eredménye még mindig jelezte a vizsgált patakszakaszon történt korábbi környezetkárosítást, annak ellenére, hogy a dús part menti vegetáció már teljesen elrejtette a szemünk előtt a „partrendezés” nyomait az élőhely minősítése (közepesen szennyezett) és a korábbi vízminőségi osztályba sorolása nem változott.

A felmérés eredményeként egy kezdetben szemmel látható, majd később már csak a gerinctelen élőlényegyüttesben nyomon követhető emberi beavatkozás káros következményeit értékelhettük.

(Folytatjuk...)

Negyvennyolc lépcsőfok

Vasút mellett születtem.

Szerettem élni ott. Hallgatni az elrobogó vonatok kattogását, hangról megállapítani, a miskolci gyors ment el, vagy a vereasegyházi személy, beszívni a vonatfüst illatát, fütttyéről megmondani, miért késett a négyhuszonnégyes és felriadni, éji órán, ijedten a csöndre, ha elmaradt valamely váratlan okból a megszokott zakatolás.

A szobám ablaka egy fahídra nézett, az vezetett át a vasút fölött, az kötötte össze a jól ismert, szeretett világomat, Istvántelket az ismeretlen, távoli, sötét és kiszámíthatatlan idegen világgal, Rákospalotával.

Ötven méter volt a távolság.

Három sín pár meg kétsávn yi füves térség, és két kőkerítés.

Mégis, mintha kontinensnyire lettünk volna onnan.

Mi, büszke ujbpesti polgárok rettenetesen lenéztük a palotaiaikat. Elmaradott, vidéki nép-ségnek tartottuk őket. Hát az nem vitás, hogy másfajta világ volt akkoriban még arrafelé.

Földszintes, falusias.

A főutak, igaz, ki voltak rakva sárga kockakövel, de a széles mellékutcák sárosak voltak mind, akácfák és kukacvirágok szegélyezték, a nyikorgó, kétszárnyú fakerítések mögött baromfiudvar, disznóól, istálló. Az utcákon gumirádlis, kétlovas szekerek jártak, a bakon nagy csizmás, pörge bajszú, kevés szavú, kucs más férfiak. Asszonyaik tótos nagykendőkbe burkolóztak, s friss tojást, tejfölt, túrót árultak fonott vállkosarakból a kispiacon. Bezzeg nálunk a fatelepi kocsisok (pedig annál nemigen volt lejjebb) is pantallót viseltek, a borbély, az órás, a fényképész mellényt is, óralánccal, a férfiak széles karimájú kalapokat, a nők horgolt cérna-kesztyűt.

Minálunk híres, nagy gyárüzemek voltak, náluk harmadosztályú amatőrök.

Nálunk négy mozi, nálunk egy.

Nálunk rézfúvósokkal teltek a szabad-
téri ünnepek, náluk búcsúval.

Nekünk országos hírű gimnáziumunk volt, nekik meg... nos, arról csak annyit, hogy ha Ujbesten valamely mihaszna kölyök minden-
honnan kibukott már, s utcagyereknek se vették volna föl, a szülei azzal fenyegették: „meglátod, kisfiacskám, a végén beíratlak a Wágnerba!” (Amelyet akkoriban hivatalosan Dózsa György-
nek hívtak ugyan, de a népnyelv a régi néven emlegette – ahogy minden mást is.)

Nálunk kétemeletes, délceg városháza volt, náluk szürke községháza.

Nálunk folyton süttött a nap, náluk soha.

Nálunk közvilágítás volt, náluk köz-sötét.

Négy híd ível át pedig a két világ között, hivatalosan mindkettő egy-egy kerülete volt csak a fővárosnak, külső kerülete még hozzá, mégis távolabb voltak egymástól, mint a Mer-kúr és az Uránusz.

Két külön bolygó.

Négy-öt éves koromban már barangol-hattam a környékünkön, elgyalogolhattam a Klára utca végéig meg a Rózsa Ferenc utcán a kistrafóig, benyitogathattam a szomszéd kertek-be, megsimogathattam a kuvaszok, farkaskutyák bozontos fejét, kergethettem papírsárkányt, és gyűjthettem dobozba szöcskét a kocsmá mellett, és, igen, óvatosan fölgyalogolhattam a hídra is, bámulni a vonatokat.

Kedvenc szórakozásom volt ez, meg-mászni a kishidat (negyvennyolc olajos falépcső, a harmincadiknál kis pihenő, vaskorlát, alul fo-nott védőrács, keresztpántok vasból, imbolygó, kerek lámpák rajta). Amikor fölértem, hátranéz-tem, figyel-e nagyanyám az ablakból, s ha nem láttam ezüst fejét, beakasztottam a cipőmet a rá-csokba, és felhúztam magam a híd korlátjáig. Aztán, hogy így megnőttem, sokszor órákig bá-multam alá, a világba.

Néztem a messze futó sín párokat, a vál-tókat, a robogó vonatokat, az állomás felől erre kódorgó mozdonyokat, a sínautókat, a mozdonyok oldalán kikönyöklő masinsztrákat, a szén-poros arcú fűtőket, a vörös zászlós baktereket, a sínek között kóborló kutyákat. Megszámoltam

mindent, ami a szemem elé került, zakatolásokat és szerelvényeket, utasokat és poggyászokat, és ezt nem tudtam megenni napestig. Elnéztem aztán oldalra, végigpásztáztam felülről szeretett városomat, számba vettem a templomtornyokat meg a víztorony kupoláját, a nagyoti sziluettjét és mind az ismert háztetőket, s az otthonlét melege öntötte el a szívemet. Aztán megfordultam, és kicsit félve, kicsit idegenkedve, de elnéztem a palotai tornyokat is: meg a tereket, fatelepeket, udvarokat mindent, ami onnan, a fahídról látszott.

Néztem, néztem a szomszéd vár ablakait, és közben arra gondoltam, micsoda szerencse, hogy én Ujpesten születtem.

El is bujdosnék szégyenemben, ha nem így lenne.

Mondom, minden ujpesti büszke a honára, de mi, ha lehet, még a büszkébbnél is büszkébbek voltunk e tekintetben. Engem már az inkubátorban arra tanítottak, ki volt szépapám, s mily fontos szerepet játszott e nagyszerű város alapításában s aztán végig az egész család, déd- és nagyszülők, oldalági rokonok, tantik és sógorok mind: egy kicsit úgy is éreztem magam, mint a legkisebb királyfi, övé ez a föld itt, az ő tulajdona, ha nem is jogi értelemben, de lelkiileg mindenképp. Elképzelni se tudtam nagyobb büszkeséget ennél, mint ezt: beleszületni egy köztisztviselőnek álló ujpesti családba, egy világba, ahol otthon vagyok, alanyi jogon. (Egészen közöttünk szólva ma sincs ez teljesen másként: boldogan lennék ma is kiskölyök a hatvanas évek Ujpestjén, bár attól tartok, ez már nem fog összejönni sohasem.) Élveztem minden percét ujpestiségemnek, nap mint nap lubickoltam ebben a szerencsében.

És néha szánalommal gondoltam a palotai rokonokra.

Merthogy persze minékünk is voltak, szegről-végről, palotai rokonaink, ilyesmi a legjobb családdal is előfordul, de bajban ismerszik meg az ember, például, hogy miképpen viszonyul palotai rokonaihoz. Hát mi nagyon derekasan viszonyultunk hozzájuk, ünnepeken, ahogy illik, fölkerestük őket, vittünk ezt-azt, süteményt, bort, kinőtt ruhákat, elüldögtünk náluk, meghánytuk-vetettük a világ dolgait, aztán hazamentünk.

Negyedórányi járásra laktak tőlünk a palotai rokonok – Rigóéknak hívták őket egyéb-

ként –, de ezek a látogatások nekem mégis rettentő kalandosnak tündek, s egy kicsit félelmetesnek is. Jól föl kellett öltözni mindig, ha a Rigóékhöz mentünk, mert a Rigóék szegény emberek voltak, nemigen fűtöttek, télidőn se, jobbára a konyhájukban vacogtak, ott volt Rigó műhelye is, szabóasztal, próbababa, merthogy szabómester volt a Rigó, uraságok levett ruháit alakította át, évtizedek óta. Szoba-konyhás lakásuk volt a Rigóéknak a Petőfi utcában, döngölt padló, háziáldás, pléhlavór: úgy tudtam rácsodálkozni mindenre, mintha eszkimómúzeumban járnék. Aztán félni is lehetett olykor, mert a Rigó szangvinikus ember volt, eljárt a keze néha, ha nem kedve szerint alakultak a dolgok, s akkor bizony nem volt tekintettel jelenlétünkre.

Egy esős, őszi napon megkérdeztem nagyanyámat, miféle rokonaink nekünk a Rigóék.

Nekem semmilyen – mondta nagyanyám éllel – az apádéi.

Apám akkor már Hollandiában élt, s nem örvendett osztatlan népszerűségnek anyai családom körében.

Kiderült aztán, lassanként, hogy Rigóné az apám húga. És azért él Palotán, mert odavaló a család. A dédapám, a nagyanyám, az apám meg az összes húgai.

Beletemt egy kis időbe, míg megértettem, hogy mit jelent ez. Hogy ezek szerint én éppannyira vagyok palotai, mint ujpesti. Édes istenem, csak valahogy ki ne derüljön! – ez volt az első gondolatom. Aztán ahogy tudtam, kiszöktem az esőre, fölzaladtam a hídra, és zokogtam, zokogtam, bőrig ázva.

– Micsoda szégyen! – gondoltam egyre csak.

Aztán letöröltem a könnyeimet, és életemben először úgy néztem le a palotai fatelepek irányába, hogy hát akkor, félig-meddig, az is a hazám.

Azóta persze éppoly büszke vagyok palotai őseimre, a csizmadiára, az ácsra és a parasztokra, mint az ujpesti tanárookra, ügyvédekre, tisztviselőkre. Belőlük vagyok, valamennyiükből, szétválaszthatatlanul, és ez így van jól.

S azóta szeretek igazán a hidak közepén állni, tartozni egyszerre ide is és oda is, és nem tartozni ugyanakkor igazán sehova se. □

HIRMANN LÁSZLÓ

Neogrády László

A díszpolgári cím a legrangosabb azon kitüntetések közül, amelyet a híres újpesztiek valaha is kaphattak városunk vezetőitől és hálás lakóitól. Valószínűleg Neogrády László is így érezhette, mert a közelmúltban bekövetkezett haláláig büszke volt a díszpolgári rangot tanúsító oklevélre.

Sok híres újpeshtihez hasonlóan ő is más településről származott. 1914 májusában, Zilahon született, polgári családban. Édesapja a helyi Ipar és Gazdasági Bank főkönyvelője volt, édesanyja, egy kassai gyógyszerész leánya, a háztartást vezette. Kisgyermekként élte át a román betörést, Erdély háborús szenvedéseiből a

Neogrády László az *Ad Honorem Újpest díj* átvételekor

Neogrády család is részesült. A trianoni békét követően a határ felettük is átlépett, de a szilárd erkölcsű családfő az új közhatalom alatt is igyekezett kitartani. Fiait taníttatta, így az ifjú Neogrády László elemi iskolai tanulmányait szülővárosában végezte, középiskolásként pedig a neves Wesselényi-kollégium tanulója volt. 1925-ben édesapja elhunyt, így a család kénytelen volt a budapesti rokonokhoz költözni, ahol az özvegy édesanya támaszt remélhetett. A fiatalember így az Óbudai Reálgymnáziumban (ma: Árpád Gimnázium) érettségizett, 1934-ben. Ezt követően jogi pályára készült, de anyagi okok miatt csak a tatai járásbírószágon vállalhatott munkát.

1936-ban katonai behívót kapott. A bánhidai légvédelmi tüzéreknel szolgált, hadapródi, majd zászlósi rangban. Elöljárói javaslatára végezte el a Ludovika katonai akadémiát, ahol 1939-ben hivatásos tiszti, főhadnagyi rangot kapott.

Észak-Erdély és a Székelyföld visszacsatolását követően Kolozsvárra, majd Marosvásárhelyre vezényelték. A 27. Önálló Székely Gépágyús Alakulat ütegparancsnoka lett. 1943-ban áthelyezték Budapestre, ahol 1944 januárjában, egy színházlátogatáskor ismerte meg Fényes Judit gyógyszerészhallgatót. Kapcsolatukat májusban eljegyzéssel erősítették meg, majd az év végén – két légiriadó között – a Margit körúti ferences templomban egybekeltek. Házasságuk szomorú események árnyékában kezdődött, hiszen kezdetét vette a város ostroma. A bevonuló Vörös Hadsereg egyik politikai tisztje a Práter utcában letartóztatta Neogrády Lászlót, aki a januári hidegben Ceglédig gyalog, majd onnan vasúton volt kénytelen egy fogolytranszporttal egész a romániai Focsaniig vonulni. Felesége aradi rokonainak segítségével talált rá, és a nemzetközi Vöröskereszt ápolójaként, a helybeli csángók támogatásával érte el, hogy szabadon engedjék férjét.

A lelkiismeretes katonatiszt ezután rövidesen visszatért a fővárosba, ahol felajánlotta szolgálatait a városparancsnokságon. Műszaki

tapasztalatait kamatoztatva egy utászs század élén vasúti hidakat, vágányszakaszkokat, állomásépületeket állíttatott helyre.

1946-ban eddigi tevékenységétől merőben eltérő beosztást kapott: átvezényelték a budai várban lévő Honvéd Levéltár és Múzeum állományába.

Életének egyik legboldogabb időszaka következett. A család a honvédelmi minisztérium támogatásával az Ostrom utcában vett lakást. Hamarosan megszületett Judit, majd pár év múlva Zsuzsanna nevű gyermekük. A századosi, majd őrnagyi rangban dolgozó, levéltári feladatokat ellátó Neogrády László számára szakmai szempontból ezek voltak a legtermékenyebb évek. 1948-ban, a szabadságharc centenáriuma felkutatta és hazahozta a hadizsákmányként a szovjet csapatok által elhurcolt '48-as hadilobogókat. Így fordult figyelme a vexillológia, azaz a történelmi zászlótan iránt, ebben a témában tudományos műveket is publikált. Beiratkozott a Budapesti Tudományegyetem bölcsészkarára, történelem szakra, hogy szakmai tudását tökéletesítse.

Ezt a tudományos pályát törte meg 1951-ben Farkas Mihály honvédelmi miniszter, akinek parancsára nagyarányú tisztogatásba kezdtek a tárca intézményeinél. Neogrády őrnagyot – indoklás nélkül – 37 évesen nyugdíjazták, az Ostrom utcai lakását elvették. 1956-ban került csupán birtokába az irat, amelyből kiderült, hogy korábbi, háború előtti tisztársával fenntartott barátsága volt ellene a vád.

Újpest ennek a szomorú eseménynek köszönheti, hogy egy új lakossal gyarapodott.

Hogy családja számára megélhetést biztosítson, Neogrády László megpályázott egy tanári állást a IV. kerületi, Megyeri úti általános iskolában. Szolgálati lakásról az iskola gondoskodott számára, ő pedig lelkesen kezdett bele a korábbi katonatiszti pályától merőben eltérő pedagógusi tevékenységbe. Szakmai munkájának színvonalát jelzi, hogy hamarosan igazgatóhelyettesi megbízást kapott.

Nem szakított viszont azzal a szemlélettel, ami a hadtörténelmi kutatások idején jellemezte gondolkodásmódját. Tanítványaival együtt helytörténelmi emlékek gyűjtésével kezdett foglalkozni. Szakkörének tagjaival a káposztásmegyeri városrész határában ókori régészeti leletekre bukkant, ezek egy része ma

rangos múzeumokban látható. A József (ma: József Attila) utca 38. szám alatt lévő házban megtalálták az egykori Károlyi-uradalom telekirodájának iratait, köztük Újpest alapító oklevelét. 1969-ben, a Templom utcában egy ideiglenes gyűjtőhelyet hoztak létre a tárgyi emlékek számára, majd 1972-ben a Venetianer utcai iskola épületében hivatalosan is megalakult a Helytörténelmi Gyűjtemény, igaz, hogy működési engedélyét csak 1977-ben adták ki.

A kezdetben kicsi, majd folyamatosan bővülő múzeum 1982-től az István út 5.-ben lévő panelház földszintjén működött. Az évtizedek során Laci bácsi – ahogy a tárlókat böngésző látogatók, a gyűjteményt felkereső gyerekek nevezték – hatalmas leletmentő munkát végzett. Egy eltűnőfélben, átalakulóban lévő városrész, a régi Újpest tárgyi emlékeit őrizte meg az utókornak. Nyugdíjasként a Helytörténelmi Gyűjtemény vezetése mellett rendszeresen bejárt a Hadtörténelmi Intézetbe és a Nemzeti Múzeumba, s aktív szerepet vállalt a Helytörténelmi Alapítvány létrehozásában. Lelkesen vett részt a legelső helytörténelmi vetélkedő során a csapatok felkészítésében.

Tevékenységét a múlt tisztelete motíválta. Elismerésben azonban csupán a közel-múltban lehetett része. 1990-ben a honvédelmi miniszter utasítására rehabilitálták, alezredessé léptették elő. Az elkobzott lakásáért kárpótlásként új otthont kapott a II. kerületben. Ugyanebben az évben Ad Honorem Újpest díjban részesült, amelyet polgári kezdeményezésre a településünkért legtöbbet tevő személyiségek vehettek át. 1992-ben a rangos budapesti Pro Urbe kitüntetést, 1993-ban az újpesti díszpolgári címet tanúsító oklevelet nyújtották át neki. 1996-ig vezette az általa alapított Helytörténelmi Gyűjteményt. Hajlott korára való tekintettel ekkor visszavonult az aktív közéleti szereptől, de budai otthonából továbbra is élénk figyelemmel kísérte az újpesti eseményeket.

2003 októberében, kilencvenedik életében hunyt el. Végakaratának megfelelően a Megyeri úti temetőben talált végső nyugalomra. Laci bácsi, Újpest tanár ura, a hosszú út végén hazatért.

A zilahi Wesselényi-kollégium archív fotón

Zilah, ahol Neogrády László született, az Erdélyhez tartozó Partium része volt. A település melletti Zilah patak völgyében a honfoglalás idején is laktak emberek. Anonymus leírása szerint a honfoglaló magyarok itt megpihentek, s innen indultak tovább. Zilah már a 13. században város volt. Nagy Lajos korában vásártartási jogot, 1446-ban pallosjogot nyert. A Szilágy vármegyében található települést 1241-ben a tatárok, 1601-ben Basta császári tábornok, 1703-ban Rabutin katonái feldúltak. Templomának szentélye 1246-ban épült. A város 1598-ban csatlakozott Erdélyhez, és egészen 1848-ig odatartozott. A régi Király utcában ma is áll az a ház, amelyben XII. Károly svéd király 1711-ben megpihent. Az uralkodó a benderi vesztett csata után Erdélyen át menekülve jutott el Zilah városába. A várostól 26 km-re fekszik az árvízi hajós, Wesselényi Miklós zsibói kastélya. 1849. augusztus 25-én Kazinczy Lajos tábornok

honvédei e kastély udvarán tették le a fegyvert a cári csapatok előtt. A tábornokot, Kazinczy Ferenc fiát, a tizenhárom aradi vértanú után, 1849. október 20-án kivégezték.

A város számos közintézménye – járás-bíróság, királyi tanfelügyelőség, állami erdészeti hivatal, vármegyei múzeum – sorából kiemelkedett református főgimnáziuma, a híres Wesselényi-kollégium, amelynek egykoron Ady Endre is diákja volt. „Aki vagyok – írta később a költő egyik cikkében erről az iskoláról –, az a négy zilahi esztendő által vagyok. És más nem lehetek.” A kollégium előtt állt Wesselényi szobra. Nem messze tőle pedig a honfoglaló Töhötöm emlékműve – mindkettő Fadrusz János alkotása.

Neogrády László is sokszor emlékezett a hegyek közt megbúvó, kedves városra, a girbegurba utcákra, az itteni emlékekre. Az ő lelkében bizonyára sokszor megfogalmazódott a Mikes Kelemen-i gondolat parafrázisa: olyan forrón szerette Újpestet, hogy el nem feledhette Zilahot. □

SZÖLLŐSY MARIANNE

Soha nem adta fel...

1944–51 között a második világháború során kialakult szovjet katonai övezetben a katonai elhárítás és a szovjet állambiztonsági szervek a civil lakosság megfélemlítése céljából – koholt vádak alapján – tartóztattak le fiatalokat és idősebbeket. A szigorú büntetésekhez törvényi háttérrel a Dzerzsinszkij által létrehozott 1926/58-as törvény tizennégy alpontja szolgáltatta, melyek között a kémkedéstől a fegyveres szervezkedésen keresztül a cári rendszer kiszolgálásáig mindenféle tevékenység megtalálható volt. Az általuk sokszor nem is ismert okokból elítélteket 10–25 évi kényszermunkára, átnevelőtáborokba hurcolták a Gulagra. Talán kevesen tudják, hogy ez az elnevezés nem konkrét földrajzi területet jelöl a korabeli Szovjetunió határain belül. Az orosz nyelvű rövidítés a moszkvai Lubjanka téri Lágerek Állami Főhatóságát jelöli, melynek elődje, a Cseka hozta létre az úgynevezett átnevelőtáborokat az 1918–22 közötti években. Ennek az intézménynek volt feladata az 1940-es évekre már közel negyvenezer kényszermunkatábor működtetése. Ezek a táborok Szibériától a Kaukázusig a Szovjetunió majdnem egész területén szigorú számozású nyilvántartás szerint működtek, egy időben 10–12 millió ember élt bennük. Itt sínylődött vagy pusztult el megközelítőleg százezer magyar honfitársunk is.

Újpestről is sok embert hurcoltak el. Néhány név közülük: Hárai (Heilig) Jánost 1945 márciusában fogták el, az egyik táborban éhségstrájk következtében hunyt el. Kánai Lajos 1945. január 9-én tűnt el, Kiss Lajost áprilisban fogták el, ő 1953-ban tért haza. Kurinszky Sándor szobafestő 10 év után térhetett vissza családjához. Dr. Saly Géza orvost 1955-ben, Skipor Simont, a Pamutipari Vállalat tisztviselőjét 1958-ban engedte el a szovjet állambiztonság, Szabó Kálmánné munkásnő 1945–54 között, az újpesti születésű Sente László, Tolna vármegye főispánja 1947–53 között sínylődött szibériai munkatáborban.

Tóbiás Géza Boldizsár segéd munkást Kijevből, a hadifogolytáborból hurcolták el Szibériába, 1955-ben hazaszállították, 1956 júniusáig Jászberényben raboskodott „bűneiért”.

Az István téri piac egyik népszerű, kedvenc lacikonyháját vezető Pintér Jolika immár 20 éve. Az édesanyja, Pintérné Rohr Magdolna 1953 decemberében, karácsony előtt szerencsésen hazatért Szibéria kényszermunkatáboraiából. Vele idéztük fel a szörnyű évek megpróbáltatásait.

– A borzalmak 1945 augusztusában kezdődtek. István (21 éves) egyetemista barátomat Kőszegen letartóztatták. Disszidálni szeretett volna. Szervezkedés és kémtevékenység volt ellene a vád. Noteszában két angol pilóta címét találták meg, akikkel a katonai kórházban ismerkedett meg. A vád alapját ez képezte. A címek között az enyém (17 éves) és barátnóm, Borika lakhelye, illetve egy Kornél nevű, 18 éves fiúé is szerepelt. Két szovjet katona és egy magyar egyenként felkeresett bennünket, felszólítottak, hogy egy kis beszélgetésre menjünk velük. Egy Üllői úti épületben azonnal megkezdődött az egyénenkénti kihallgatás. Fogalmunk sem volt róla, hogy mi a nyomozás tárgya, mivel tolmács nem volt, és az egész oroszul folyt. Fenyegetés ellenére (csak Istvánt bántalmazták súlyosan, neki kiverték a fogait) sem tudtunk semmit mondani a „négy személyes összeesküvéssel” kapcsolatban. Pár nap múlva ponyvás teherautón Szombathelyre, az úgynevezett „Bagolyvárba” szállítottak minket. Enni nem sokat kaptunk, és a cellákban a pricscsen és egy vödrön kívül semmi sem volt. Majd innen hasonló módon jutottunk Eisenstadtba (Kismarton), ahol egy mosókonyhában, a földre dobott szalmán aludtunk. Itt folytatódtak a kihallgatások. Egy orosz nőt is zártak mellénk, aki valószínűleg az egymás közötti beszélgetésünkől próbált valamilyen információt szerezni. Decemberben, azzal hitegetve, hogy hazamehetünk, teherautón Balatonfüredre vittek bennünket. Itt hirdettek ítéletet: hármunkat a Szovjetunió elleni fegyveres szervezkedés, agi-

táció és kémkedés vádjával 10 évi javító-nevelő munkára ítélték. Kornélt külön kezelték, őt először halálra ítélték, melyet később szerencsére 10 év börtönbüntetésre változtattak.

Büntetésünket Sopronkőhidán, barát-nőmmel egy cellában kezdtük meg. Én a körülményekhez képest jó munkát kaptam, a katonatisztekre mostam. A katonától élelmet és minden az élethez szükséges dolgot megkaptunk. Egy besúgó azonban elárult minket. Többet nem mehettem mosni.

Februárban otthonról ruhákat hozattak nekünk, mert még mindig abban voltunk, amelyben szeptemberben bevittek. Az előkészületek azért történtek, mert szögesdróttal kettéválasztott tehervagonokban szállítottak bennünket (középen ültek a géppisztolyos őrök), csak ülni vagy feküdni tudtunk, szükségünket egy padlóba vájt lyukon végezhattük. Három hétig utaztattak, majd Lembergbe érkezünk. Úgynevezett elosztólágerbe kerülünk. Itt fertőtlenítettek és leborotváltak bennünket. Az orosz őrök nagy derűtsége mellett kezdődtek megaláztatásaink: a nőket férfiak, a férfiakat nők borotválták. Mindenki kapott egy

nyilvántartási számot, az enyém az E-322 volt. Ettől kezdve ez volt a nevem a hátralévő több mint nyolc éven át.

Innen az ukrainai Donbassra kerültem, bányamunkát végeztünk egy szénmedencében. A táboron kívüli munkaterületre indulásunkkor a kapus és a kísérő őrök között a következő parancsátadás zajlott: „A nép ellenségét átadom.” „A nép ellenségét átveszem.” Ha a sorból kifelé egy lépést balra vagy jobbra tett valaki, azonnal lőttek. A táborokat mindenütt ketős kerítés vette körül: belül sűrű szögesdrót kerítés, utána gereblyézett tiltott zóna, majd a fából készült külső palánk következett. Ezenkívül véregek vigyázták a terepet. Fából készült barakkokban laktunk, emeletesre épített pricscseken aludtunk a deszkán. Egy közös latrina állt a táborban, melyet, ha megtelt, ki kellett tisztítanunk, néha rám is sor került. Mivel nem tudtunk ruhát váltani, ez napokig érezhető volt. A kényszer sok-sok trükköt tanított meg nekünk. Vajon ki gondolná, hogy meg lehet „mosakodni” egy pohárnyi vízben, melyet inni kaptunk egész napra? Az ételt barakkonként egy közös lavórban adták. Nagyon híg volt. Ha valaki nem volt tapasztalt és erőszakos, mint én is, akkor nem nagyon jutott neki, csak lé.

A szökés szinte lehetetlen volt, még a hullazsákokat is megszurkálták, nehogy valaki abban próbáljon meg a táboron kívülre kerülni, mert a falakon kívül hó alá temették őket (a fagyban nem lehetett ásni), ezért sok domb formájú halom vett körül minden tábor. Ebből a táborból egy társaság mégis megpróbálta a szökést, így 1946 júliusában büntetésből ismét mindenkit a szögesdrótos vagonokba raktak, és egészen szeptemberig folyamatosan utaztunk. Én közben maláriában megbetegedtem, félig aléltan tettem meg a hosszú utat, de kibírtam! A szibériai Tajset elosztólágerében helyeztek el bennünket. Krumplit kellett gyomlálnunk, s én, mint városi lány, meg sem tudtam különböztetni egymástól a növényeket. Kórházba kerültem tifuszgyanúval, de egy szintén fogoly örmény orvos megállapította a maláriát, és kint is szerzett valahonnan. Ápolásom alatt ő oroszul is tanított, mikor észrevették az őrök, fenytést kapott érte. Ez a betegség időről időre visszatért a lágerekben később is. Gyógyulásumat itt egy magyar szakács, Dénes is segítette. Éjszakai takarítóként foglalkoztatott a kony-

E Mária-üveggel védett, beszegett fotó a két elhurcolt barátnőről, a táborokban is Magdikánál volt

hán. Dolgozni nem engedett, csak etetett. Később varrodában dolgoztam egy rövid ideig.

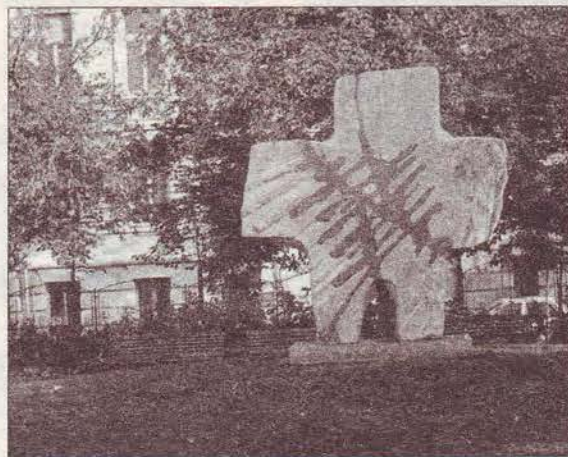
Pár hónap múlva Bratszkba, a vízi erőmű építéséhez kerültem. A Bajkál–Amúr vasútvonal építésénél is dolgoztam. Fakitermelésnél kézzel vágtuk és raktuk szállító járműre a többméteres fatörzseket. Sokszor az élelemhiányt úgy pótoltuk, hogy a töltésbe ölfákat temettünk, és az arra haladó vonat így kisiklott. A rajta lévő élelmiszert elosztottuk. 40–50 fokos hidegben dolgoztunk, ha ennél hidegebb volt, már nem engedtek dolgozni, mert a nagyobb hidegben már a fém is könnyen tört, így sok volt a kár. A munkával is muszáj volt csálni, ha túl akartuk élni a megpróbáltatásokat. A kivágott fákat rakatba kellett raknunk. A legtöbbet úgy építettük, hogy a belseje üres volt, így látszólag megvolt a napi penzum, és jutott időnk melegedni a tűz mellett.

A vasút vonala az Angarán keresztül vezetett, a híd még nem készült el. Télen a befagyott folyón keltünk át gyalog a túlsó partra, hogy az építést folytathassuk. 400 km-t tettünk meg másfél hét alatt, különböző lágerekben aludtunk, vagy folyamatosan meneteltünk. Nem is tudom, hogyan bírtam ki. Hamarosan Zajarszk lágerébe érkeztünk. Ez a tábor foglyoknak és öröknek egyaránt a büntetések legmélyebb pontja volt. Ezen a vidéken nem volt fa, szinte minden kőből volt, az épület is. A vasút útját kőfejtéssel alakítottuk. Tüzet gyújtani fa hiányában nem tudtunk, fáztunk, és a tavasz beköszöntével az Angarán keresztül a közlekedés is megszűnt, így élelmünk sem volt. Az örök végső elkeseredésükben egy medvét lőttek, s pár napig ennek a húsát fogyasztottuk. Már majdnem teljesen feladtam a reményt, hogy valaha hazakerülhetek. Megmenekülésemet a véletlennek köszönhettem: találkoztam ismét a már említett örmény orvossal, aki kitálalt női bajjal kórházba küldött. Ehhez a tüneteiket a vitaminhiány okozta furunkulusok szolgáltatták. Hamar kiderült a csalás, kitettek a kórházból. Az orvost is megbüntették. Néhány rab végső elkeseredésében ezen az embertelen vidéken is megpróbálta a szökést. Egyiküket az üldözőknek pár hét múlva sikerült elfogni. Levágott fejét mementóként hordozták körbe a lágerban. Szerencsétlen úgy jutott erre a sors-

ra, úgy sikerült élve kibírnia, hogy megfagyott társa maradványait fogyasztotta el.

A tarthatatlanná vált állapotok eredményeként Bratszk 30–35 lágere közül valamelyikbe szállítottak vissza fizikai feljavítás céljából. Könnyített munkánk az úgynevezett Mária-üveg hasítása volt. Ekkor már 1953-at írtunk. Nyilvánosan nem lehetett beszélgetni, de futótűzként terjedt el a hír, hogy meghalt Sztálin. Újra hinni kezdtük, hogy hazatérhetünk! A lemergi gyűjtőtáborba szállítottak több irányból magyar foglyokat, minket is. Itt hat hónapot töltöttünk, mert Rákosi megvárta, míg Moszkvából parancsot kap, hogy átvegye a magyar foglyokat. 1953 őszén az esti számolásnál felolvasták a neveket, hogy kinek nem kell másnap dolgozni menni. Csak reggel tudtuk meg, hogy vonattal, s most már nem tehervagonban, elindulunk haza. Ebben a csoportban 1500 férfit és 22 nőt indítottak el együtt. 1953. december 3-án értünk honi területre. Csopnál az ÁVH fogadott bennünket. Egy hétig Nyíregyházán vártuk a papírjainkat, majd kisebb csoportokban, most már kíséret nélkül, mindenki elindulhatott az otthona felé.

Boldogok voltunk. Később megtanultunk együtt élni emlékeinkkel, sorsunkkal, melyek egészen a rendszerváltásig negatívan befolyásolták munkavállalásunkat és életünket egyaránt. Máig is találkozunk november, december tájékán, még élő sorstársak. Azok emlékére, akik sajnos már nem térhettek vissza, tíz éve egy alapítványt hoztunk létre – A Gulagon Elpusztultak Emlékének Megörökítésére Alapítvány a nevünk. □

GULAG emlékmű a Honvéd téren. (Veszprémi Imre alkotása)

Az Újpesti Városvédő Egyesület kiadásában jelent meg az Újpesti utcanévlexikon, Kadlecovits Géza munkája. Bevezetőjében a szerző ismerteti Újpest legfontosabb statisztikai mutatóit; történeti áttekintésben összefoglalja a legfontosabb névadási jellegzetességeket, és listaszerűen felsorolja a ma érvényes elnevezéseket. Ezután a kötet gerincét képező magyarázatos szócikkek következnek. Ezek a jelenlegi utcanévvel kezdődnek, majd az előző elnevezések olvashatók. Igen hasznos és informatív elem, hogy szerepel a kerületen belüli közelebbi helymeghatározás, illetve, hogy a szerző megadja a kezdő és a végpontokat is.

A kiegészítő részben olvashatók a volt utcanevek jelenlegi elnevezéseikkel párhuzamosan, valamint az újpesti utcanevekkel kapcsolatos emléktáblák és köztéri szobrok nevei és helyei is. A kötetet illusztrációk – térképek, fényképfelvételek – zárják a rég- és közelmúltból.

A Fekete Sas Kiadó gondozásában jelent meg 2003-ban a kiváló író és publicista önéletrajzi vonatkozású novelláskötete. Az allegorikus cím egyfelől a szülői ház Rákospalota-Újpest vasútállomáshoz való közelségét és a gyermekkori élmények egyik jelentős forrását, másfelől a szerző városrészünkhöz való személyes kapcsolódását is jelenti. E kedves, nosztalgiával teli emlékezés bemutatja Jolsvai András szűkebb rokonágát, a nagy múltú Ugró család történetét. A nagy elődhöz, dr. Ugró Gyulához való tartozás deklarálásaként is felfoghatjuk településünk nevének – a 20. század első felében megszokott helyesírásnak megfelelő – következe-

tesen rövid „u-val” való írását. Külön-külön ábrázolja az apai-anyai ágon gyermeki emlékeiből felmerülő közvetlen felmenőit és a családkutatások során általa megismert nagykőrösi ősokeket. Szeretetteljes humorral festi elénk az „újpestiség” különbségét a vasúton túli „faluvall”, Rákospalotával szemben. Írásaiban sok-sok polgár, mesterember és a köznapi élet örömeiben, tragédiáiban osztozó szomszéd, ismerős életét kísérhetjük figyelemmel. Az egyes szám első személyben fogalmazott gondolatokból a kisvárosi lét által csiszolatott személyiség fejlődését, vágyait, reményeit és kudarcait is végigkövetheti az olvasó. Jolsvai András időnként vidám, néhol szomorkás emlékezéseinek konkrét okát a kötetet záró novellából tudhatjuk meg.

Emléktábla-avatás

Születésének centenáriuma, 2003. november 14-én, a Baross utcai Városi Kórházban márványtáblát avattak dr. Pitrolffy-Szabó Béla emlékére, aki az urológiai osztály alapító főorvosa volt.

Kriszt Lajos-díj

2004. január 29-én az újpesti városháza tárgyalótermében átadták a Kriszt Lajos, néhai újpesti főszámvevő emlékére alapított díjat. A kuratórium döntése alapján az idei kitüntetést Keszthelyi Ilona anyakönyvvezető vehette át.

Semsey-villa

Megújulóban van az egykori Semsey-villa a Külső Szilágyi úton. Az egykor elegáns lakóépület, tulajdonosai jóvoltából, hamarosan régi eleganciáját tükrözheti.

Környezetesztétika

Városszépítési mozgalmat hirdet a Karinthy Frigyes Általános Művelődési Központ Homoktövis Oktatóközpontja, valamint az Egészségmegőrző Sportrekreációs és Természetvédelmi Egyesület. Az érdeklődők a 380-6188-as telefonszám 13-as mellékén kaphatnak felvilágítást.

Márciusi számunkban a 14. és 18. oldalon látható fotókat és dokumentumokat az Újpesti Helytörténeti Gyűjtemény bocsátotta rendelkezésünkre.